

488644

An. I. - No. 3.

Maiu 1928.

OBSERVATORUL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Revistă documentară

- culturală
- socială
- religioasă

Exemplarul 20 Lei.

405
Abonament: un an 180 Lei
1/2 an 100 Lei

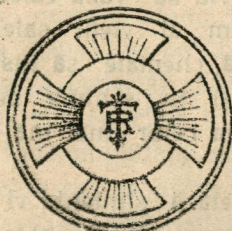

405

OBSERVATORUL

cultural — social — religios.

„Eu sunt calea, adevărul, viața”
Sf. Ioan ev.

Redactor responsabil:
IOAN TEIUȘAN
profesor.

Abon.: pe un an Lei 180.
pe $\frac{1}{2}$ an: Lei 100.
Un exemplar: Lei 20.

Redacția și Administrația
Beiuș jud. Bihor
str. Pavel No. 6.

Spre adevăr din tot suflitul
Platon

CUPRINSUL:

IN PRAJMA UNUI CENTENAR — *Observatorul*
PRO DOMO — — — — — *Ion Teiușan*
CREMAȚIUNEA (continuare) — — — *F. N.*
JURNALUL MEU... IN 10 MINUTE *Cte. Rostopchine*

IDEI — OAMENI — FAPTE

VIATA IN STRAINATATE
Partidele politice franceze în
ajunul alegerilor — — — *P. B.*
Se avanso sequite-mi... — — — *Publicola*
Teza intangibilității relative
a tratatelor — — — — — *Publicola*

BULETIN LITERAR.
Spre Roma — — — — — *I. Gârleanu*
Romantismul — — — — — *A. Mieu*

ISTORIE ȘI ARTE
Forma pământului — — — — — *C. Mezea*

CĂRȚI ȘI REVISTE
Discursuri politice (Theodorian —
Carada) — Viorele — Boabe de
tămăle (Ion Gârleanu) — Flori
din grădina raiului (Septi. Popa) (*S.*)

SCHIȚE
Martiri — Ibsen — Dăret — — — *Ion Sălăgăianu*

VIATA RELIGIOASĂ

Crucifixul — Asia catolică — Cro-
nica religioasă. — — — — — *Gh. Codreanu*

CRONICA LUNARĂ

Încă odată despre legea cultelor
Reforma învățământului — — — *Rd.*

DOCUMENTAȚIE

Harta politică a Europei — Relati-
unile normale între Roma și
Bisericele din Orient.

EFEMERIDE SUPLIMENT

Creștinul activ — — — — — *P. Palau*

In preajma unui centenar.

Liceul român—unit „Samuil Vulcan” din Beiuș, peste câteva săptămâni, în zilele de 30—31 Mai și 1 Iunie, i—și va serba iu—bileu! de una sută ani de existență, ridicat de marele și de slăntia pomenire *Episcop Samuil Vulcan* la 1828 și întrefinut prin mari jertfe de episcopii ce sau părăndat până azi. Cine i—și dă seama de situația intelectuală a neamului nostru, acum o sută de ani va ști să prețuiască importanța acestei școli. Un veac întreg, școala lui Vulcan, a stat în slujba bisericii și a neamului crescând intelectual și preoți cucernici dintre cari mulți s—au distins pe terenul vieții publice a românismului.

La rândul nostru, ne bucurăm cu toată întinderea inimei și suntem mândrii că „Liceul Samuil Vulcan,” care deși a trăit și trecut prin evenimente cari nu odată au țintit la nimicirea lui — a răzbit să ajungă aceste zile de glorie pentru el și pentru neamul întreg.

Cade—se deci ca serbările centenare ale acestei școli, să fie transformate într’o adevărată serbare a Românilor de pretutindenea, căci numai în forma aceasta ne vom putea arăta întreg devotamentul și recunoștința, pe care o merită din belșug acest așezământ.

OBSERVATORUL.

Pro domo.

Asistăm la desfășurarea vieții de toate zilele. Toată lumea se plânge, iar presa e archip-lină de știri și fapte una mai îngrozitoare decât alta, sub raport politic, economic și social. Patimile politice ni-se înfățișează în mod îngrozitor așa, că nu știm dacă coarda atât de mult înhățată și întinsă nu se va rupe mâine ori chiar azi. Starea economică ne inspiră gânduri prea mult serioase. Sub raport social — cu o adânc simțită durere — ne vedem siliți a constata, că „*spiritul așa zis modern*“ la care am ajuns prin *morfină, cocaină, case de toleranță și de rendezvous*, — rezultate ale materialismului — au pus săcu-rea la rădăcina simțului de răspundabilitate și conștiință morală, la rădăcina dintru care încol-țește și se desvoltă întreaga societate omenească: *familia*.

Principiile cari călăuzesc niziunțele noastre întru îmbrățișarea chestiunii sociale, mai apoi trista realitate, ne-a îndemnat, ca să-ne ocupăm — la acest loc — de cel mai important factor chemat să dea omenirii și popoarelor membrii și caractere sănătoase *familia*.

La popoarele păgâne concepția familiei trecând prin foarte multe schimbări, la urmă a decăzut cu totul. Soții de căsătorie, au deraiat dela cunoașterea drepturilor și a datorințelor lor. Celea mai elocvente exemple, le aflăm în istoria Grecilor și a Romanilor. La Greci, bărbatul și — a asumat un drept nelimitat asupra femeii, care la rândul ei era considerată ca sclavă, lipsită de drepturi și de voință. Viața ori moartea copiilor atârna exclusiv dela voința tatălui. E de ajuns să amintim muntele Taygetos martore al stârpirii fără milă, a atâtor vieți omenești. Solon atenianul Lycurgos al Spartei prin legile lor de educație, au creat soldași însă nu au putut crea căldura vieții familiare. La Romani femea — până la un timp — se bucura de stimă și venerațiune, dar sub influința grecească, mai apoi prin materialismul și libertinismul epicurian moravurile au început să decadă și de odată cu ele și viața familiară. Tinerii romani, nu mai voiau să se căsătorească, în schimb, s'au dat la o viață lipsită de demnitate, mărginită la sa-

turarea poftelor senzuale. Urmarea decadenței a fost, destrămarea marelui Imperiu.

Atunci, când orbia sufletească era mai gro-zavă, când decadența morală și socială secera celea mai dureroase învingeri atunci, Mântuitorul prin *creștinism* introduce în lume principi, la lumina cărora fie care individ să vadă calea cea adevărată, adevăratul drum al vieții sale. Principii de valabilitate eternă, chemate să distrugă rădăcirile păgânismului și în schimb pe ruinile lui să întroneze domnia celor mai înăl-țătoare legi morale și sociale.

Prin creștinism se întemelază sfințenia vi-eții familiare. Pe bărbat îl face cap și ocrotitor al fa-miliei, iar pe femei ridicându-o la demnitatea ce i-se cuvine, o face soție, tovarăsa bărbatului întru purtarea sarcinilor vieții, o face mamă lu-bitoare și inger păzitor al familiei. Îi unește prin o legătură sfântă și îi binecuvântă prin ne-peritoare daruri, arătându-le în aceaș vreme ob-ligamentele ce le au, în urma acelei sfinte legă-turi. „Tu nu ești domn ci soț,¹⁾ nu ești servi-toare ci soție.²⁾“ Le leagă de suflet grija întru creșterea copiilor, în consecință dela copii aș-teaptă dragoste, ascultare și supunere.

Viața familiară bazată pe principiile crești-nismului în toate timpurile a dat roadele celea mai îmbucurătoare și a condus societatea ome-nească, popoare și indivizi spre înflorire și bu-nă stare.

Cum însă pe timpul păgânismului, așa și în era creștină, s'au aflat și se află o anumită parte a societății omenești, căreia, jugul vieții fa-miliare cinstită, îi pare prea greu și cearcă ca prin aberațiuni cât se poate de nenoro-cite, să și facă viața aceasta *mai dulce* sau cum se zice *mai modernă*.

Pe de o parte materialismul²⁾ încadrat în-tegral în principiile socialismului și a comunis-mului, pe de altă parte faptele — ce le vedem noi înșine — prin care se distinge o bună par-te a societății noastre *zisă cultă și modernă*, se întrec întru a distruge cea ce Dumnezeu a lăsat și poruncit sub raport social și etic și despre ce convingși suntem, că este singura cheazășie a ori cărei propășiri spre mai mult și spre mai bine.

Primul pas pe care l'a făcut materialismul pentru distrugerea vieții familiare a fost despăr-

1) Papa Grigorie VII.

2) Vezi teoriile lui Marx. 1823.

țirea căsătoriei de religie, degradându-o astfel la un simplu act de drept civil. Ori, despărțită odată căsătoria de religie, ea își pierde demnitatea, principiul vital supranatural, din care se dezvoltă curățenia și noblețea, iar iubirea dispare și cu aceasta dispare însuși rostul acestui contract. Dacă căsătoria e numai un act pur civil și nu un act împreunat cu mari obligamente religioso-morale, atunci și relația dintre bărbat și femeie devine un ce fără nici o însemnătate. În vreme ce materialismul a degradat căsătoria la un simplu act civil, în aceeași vreme a distrus și ideea indisolubilității căsătoriei, cea ce înseamnă, că odată cu dispariția amorului senzual dispare și căsnicia. După astfel de idei ne întrebăm se poate oare conta la încredere împrumutată și la fidelitate? Nici decum, căci fidelitatea e un obligament moral, deci numai prin conștiință se poate păstra, iar conștiința e glasul lui Dumnezeu.

La ce rezultate triste sa ajuns prin practicarea acestor idei le vedem noi înși-ne. Divorțul ia proporții uriașe, căsătoria de probă e la ordinea zilei. Femeile părăsite și batjocorite umplu casele de toleranță și spitalele de morbuși — venerice. Fetele despoiate de cea mai frumoasă podoabă a lor, vagabondează disperate prin lume desiluzionate și torturate de un singur gând: cel al sinuciderii. Copiii părăsiți și ei, lipsiți de dragostea de mamă și de educație sufletească, străbat inconștienți străzile orașelor ca niște animale fără stăpân și cresc a fi viitorii hoțiasasini și mai pe urmă aderenții tuturor inter-naționalelor roșii din lume.

Ne îngrozim când citim statisticele de ex. din Rusia. S'a constatat că de când căsătoria s'a declarat a fi amor liber, procentul divorțurilor a ajuns la 60. Soarta copiilor e îngrozitoare. E cu neputință să putem pune pe hârtie decadența morală la care au ajuns acești nenorociți. Toate acestea grație statului, care — conform ideilor materialiste — a luat asupra s'a chestiunea creșterii copiilor. Cu groază ne întrebăm, unde va ajunge omenirea, popoarele, prin astfel de moravuri!

Dar să ne întoarcem și să observăm cea ce se întâmplă și se desfășoară și în mijlocul celor ce trimbișează în toate părțile că sunt

moderni și culți. În aceeași vreme ne întrebăm că oare a fi modern și cult înseamnă a trăi o viață lipsită de virtute și moralitate? Sunt oare moderni și culți *toți* cari idei n'au de căldura vieții familiare ori *mamele* cari n'au alte pretenții în lume decât plăceri senzuale, fardare nerușinată și toalete cari azi mâine se vor reduce la un șal? Sunt oare culți *gaetanii* de toate nuanțele cari în loc să se pregătească pentru a fi factorii conducători de mâine ai vieții publice, petrec nopțile în orgii și se dedau la celea mai îngrozitoare crime; ori *duduifele* a căror singură plăcere e literatura pornografică și cele mai dejositoare piese de teatru?

Am pus întrebarea, pentru ca să și răspundem!

Adevărata cultură, constă în calități sufletești și pregătire intelectuală corespunzătoare demnității de om. Noi observăm, și rezultatul observațiilor noastre, ne îndeamnă a fi puțin crușători, față de cei ce compromis demnitatea aceea, pentru care însuși a doua Persoană d-zelască s'a coborât pe pământ ca să-o pună pe pedestatul pe care îl merită.

Față de spiritul *modern* ori *luminat* al materialismului, rațiunea luminată de principii de valabilitate eternă, strigă cu indignare: „Nenorociți sunt acei căsătoriți, cari nu gândesc decât la saturarea poftelor senzuale și nu la acelea daturii pe cari le dă Taina căsătoriei.“⁽¹⁾

A fi *tată*, înseamnă a fi soț și reazăm neclintit al femeii, conducător și sămănător de principii și moravuri pentru odrazole cari mâine vor fi chemate să fie podoaba și punctele de plecare a fericirii unui neam întreg și ostași — ai lui Hristos.

A merita numele de Mamă, — acest nume sfânt și ideal — înseamnă a-ți dedica întreaga energie pentru întemeierea unui culb cald, care atât pentru bărbat cât și pentru copii să fie un punct de atracție, un izvor nesecat de iubire, la adăpostul căruia, bărbatul repus de munca zilei precum și copii să-și afle odihnă și reverii sufletești. Mama și soția să nu fie stâncă, care zdrobește și naufragiază pe bărbat, ci un port solid în care bărbatul să-și afle odihnă dulce. Căci nenorocit e acel bărbat, care

(1) Sf. Ambroziu.

e nevoit să se prăbușească în portul propriei sale case, din cauza soției, care în loc să-i ușureze povara, o face mai grea!

Dacă părinții vor să trăiască după astfel de principii, atunci se vor putea evita consecințele prea triste pe care le vedem manifestându-se atât în viața lor cât mai ales în faptele și mentalitatea copiilor lor!

Să nu uităm că avem răspunderi mari, în fața lui Dumnezeu și a scumpei noastre Patrii.

„Doresc ca în familie să se nască conștiința de *tată*, pe care o-a alterat nenorocitul spirit al timpurilor pe cari le trăim; să se nască în *mame* vegherea sfântă și neîntreruptă, care o face pe ea ingerul păzitor al bărbatului și al copiilor; iar în *copii*, pe lângă spiritul religiosității să răsară cel al nevinovăției și al supunerii, cari odată îi vor face iubii de D-zeu și cetățeni cinstiți și devotați.“³⁾

I. TEIUȘAN.

3) Ep. Schlauch, Disc. T. I.

CREMAȚIUNEA.

(continuare)

III.

În general, partizanii cremațiunii nu se arată darnici în descrieri asupra priveliștei arderii cadavrelor, care trebuie să fie îngrozitoare.

Iată după M. B. Reber de Geneve, cum se petrec lucrurile la crematoriul din Zürich.

„După ce ai urcat o scară largă cu 8 trepți, întri, prin o poartă centrală, direct în sala cea mare, în fundul căreia se află aparatul cu înfățișarea de mormânt antic.“

„În perețele din fund se zăresc două uși; dintre cari una conduce într-o cameră unde se află regeneratoarele de gaz și scara care conduce în suterane unde se găsește instalațiunea mașinelor de încălzit, precum și manivelele prin cari mecanicul introduce cosciugul în cuptor fără ca în sala cea mare să fie nevoie de a se ocupa de aceasta. Ușa cuptorului se închide printr'un mecanism care se află tot în suteran.

În felul acesta cortegiul funebru intrând în templu, așează numai sicriul pe masa lungăreață de dinaintea sarcofagului; ceremonia terminată, sicriul este introdus prin mecanismul invizibil în deschizătura cuptorului, care se închide îndată și cremațiunea începe. Mersul arderii poate fi observat printr'o mică deschizătură. Ea durează pentru un corp, fără sicriu, o oră și jumătate iar cu sicriu o jumătate de oră mai mult.“

„După ce arderea s'a terminat, se trece o perie metalică deasupra grătarului; cenușa cade, printr'un fel de pâlnie într'o urmă așezată la marginea cuptorului, în vederea tuturilor și fără ca să fie nevoie de a se atinge de ea altcum. Încălzirea pregătitoare a cuptorului pentru prima ardere durează 8—10 ore și cere cam 20 cântare (20 măși m.) de coks de o valoare de aproape 40--50 fr. Căldura interioară a cuptorului este cam de 800°. Pentru a procura această căldură, se folosește oxidul de carbon care e fabricat într'un regenerator cu coks. Nici o flacără provenită din combustibil nu atinge corpul care nu-i înconjurat decât de gaz ridicat la o temperatură înaltă, în așa fel că, într'un moment corpul însuși se aprinde și se preface în puțin timp în cenușe. Funcționarea regulată a unor supape permite o ardere lipsită de orice miros și de fum.“

IV.

Cremațiunea considerată în sine nu conține nimic potrivit credinței catolice.

Ea se poate împăca cu învierea morților tot așa ca și inhumarea. D-zeu poate tot așa de bine să refacă produsele cremațiunii ca și pe acelea provenite din descompunerea lentă care se face în mormânt.

Nu există de altfel nici-o lege dumnezeiască care să prescrie modul cum trebuie să ne purtăm față de cadavrele morților și care să poruncească mai mult inhumarea decât incinerațiunea.

Trebuie să observăm totuși că poporul jidovesc, poporul Vechiului Testament și de care D-zeu s'a ocupat într'un mod deosebit, căruia i-a dictat cea mai mare parte din legile sale, ale cărui obiceiuri și instituțiuni se resimt de această influență divină, acest poporul jidovesc n'a

practicat niciodată cremațiunea, ci într'un mod constant inhumarea.

Este evident că pentru acest motiv Biserica, predestinată a desvolta ideea divină sădită la evrei, a adoptat acest din urmă fel de înmormântare.

Intr'o scrisoare adresată unuia dintre prietenii săi, sf. Augustin, unul din cei mai renumiți Părinți ai Bisericii, se exprimă astfel asupra semnificării înmormântării.

„Toate aceste lucruri, modul de înmormântare, pompa înmormântării, sunt mai mult o mângâiere pentru cei vii, decât o ușurare pentru cei morți.“

„Nu trebuie totuși să disprețuim sau să părăsim trupurile morților de cari Sf. Spirit s'a servit ca de un organ, pentru a face fapte bune.“

„Dacă hainele părinților noștrii, inelul care l-au purtat, sau oricare alt obiect de acest fel ne sunt cu atât mai dragi cu cât ne-a fost mai mare dragostea față de ei, cu atât mai mult nu trebuie să disprețuim trupurile lor de cari ne leagă legături mult mai strânse decât acelea ce pot să existe față de vreo haină.“

„Domnul Nostru, cu trei zile înainte de învierea sa, laudă, ca și cum ar fi făcut o faptă bună, pe femeile cari au turnat mir pe picioarele lui, căci, zice el, acest mir va servi spre înmormântarea mea.“

„In Evanghelii, nu se pomenește oare, cu laudă, numele acelor cari luară de pe cruce corpul lui mort spre a-l învâli cu dragoste într'un giolgiu și a-l îngroapa?“

De aceea aflăm noi în numărul faptelor îndurării trupești recomandate de Biserică, pe aceea de a îngroapa morții.

Ori cum, vorba-e numai despre un rit și despre prescripțiuni disciplinare, nu despre o dogmă. Iar disciplina bisericească se poate schimba.

Dar Biserica nu-i dispusă la aceasta, cu atât mai mult cu cât, mai în toate vremile, în mintea celor mai înflăcărați partizani ai ei, cremațiunea este o manifestare de materialism și de dispreț pentru religie. Ea s'a pronunțat lămurit în contra cremațiunii în trei decrete succesive ale Sfântului—Oficiu, din 19 Mai 1886, 15 Dec. 1886 și 27 Iulie 1892.

Decretul Sfântului—Oficiu din 27 Iulie 1892 conține prescripțiunile următoare :

1. Nu este permisă administrarea ultimei sacrame credincioșilor cari au lăsat însărcinarea de a li-se arde corpul după moarte și cari refuză de a reveni asupra acestei hotărâri.“

2. „Este oprită oferirea în public a Jertfei Sfintei Liturgii în favoarea acelor cari au făcut să li-se ardă corpul, dar aplicarea privată a Liturgiei în favoarea lor este permisă.“

3. „De asemenea cooperarea formală la cremațiunea cadavrelor, fie ca însărcinare, fie ca sfat, este interzisă. In ce privește cooperarea materială (aceea d. ex. a medicilor, a amplexorilor dela cuptorul crematoriu) ea poate fi tolerată, numai :

a) „Cremațiunea să nu fie un semn demonstrativ în favoarea sectei masonice.“

b) „Să nu conțină nimic care, dela sine, implică direct reprobarea doctrinei catolice.“

c) „Să fie vădit indeajuns, că funcționarii care conlucră astfel materialmente la cremațiune n'au fost constrânși sau chemați la acest oficiu din ură față de religia lor.“

Biserica catolică osândește deci cremațiunea și oprește pe credincioșii săi de a adera la această formă a înmormântării.“

V.

Presupunând că Biserica nu s'ar fi pronunțat și că ne-ar lăsa liberi de a adera la practizarea cremațiunii. de care parte ar merge gusturile noastre spre cremațiune sau spre inhumare ?

Spre inhumare, pentru că mai mult decât altul, acest fel de înmormântare corespunde mai bine vechilor tradițiuni ale creștinismului, principiilor dragostii creștine, respectului personalității omenești, sentimentelor celor mai adânci ale inimii omului.

Mi-ar fi scârbă să revin la o practică urmată de păgânii Romei și ai Greciei sau de oarecari popoare barbare ale Germaniei.

N'aș putea consimți la incinerarea cadavrelor unei ființe care mi-a fost dragă în viață, un tată, o mamă, o femeie iubită cu gingășie, un copil adorat.

Preferim după ce i-am închis cu evlavie

pleoapele, să-l conducem în pământul sfințit al cimitirului lângă groapa strămoșilor unde el va odihni dulce în liniștea morții până la marea deșteptare a Învierii.

Una din primele obiecțiuni care o facem cremațiunii este prin urmare, violentarea sentimentelor celor mai sfinte.

Nu pot să nu compar acest detestabil obiceiu cu acela ce consistă în aruncarea în foc a obiectelor de cari vrei să te cotorosești, fără să mai lase vreo urmă și pentru a evita o îngrămădire a lor.

O altă obiecțiune care trebuie făcută cremațiunii este, că suprimă puțința de a face autopsia necesară câteodată după săptămâni și luni și prin urmare o anchetă asupra unei crime sau orice cercetare judiciară.

Obiecțiunea aceasta pune pe partizanii cremațiunii într-o foarte mare încurcătură.

Ei încearcă să iasă din dilemă zicând: nu rămâne decât să se practice autopsia tuturor cadavrelor cari vor fi arse. Oare vor mai fi amatori cari să se supună acestei operațiuni?

În sfârșit, cel mai serios cap de acuzare adus cremațiunii, acestui mod brutal și violent al înmormântării, este că, contrar sentimentelor inimii umane, fiind părăsită deja de mai mult de 15 veacuri în Europa creștină, nu-și poate justifica felul său de a fi, prin nici un motiv într-adevăr serios.

Pentru aceasta partizanii cremațiunii fac toate sforțările pentru a ne demonstra necesitatea sistemului lor și în acest scop, fac apel la *higienă*.

De fapt, în numele higienii își fac ei propaganda semnalând puterilor publice primejdia, cimitirelor.

Este important deci de a examina, ceace este în realitate din aceasta primejdia a cimitirelor.

Lăsăm cuvântul higieniștilor însuși.

Iată mai întâi opinia doctorului P. Langlois:

„În câteva cimitire rău întreținute sau așezate în condițiuni defectuoase, s'a constatat, zice el, existența unor mirosuri grețoase. Aceste cazuri excepționale nu sunt de ajuns pentru a pleda îndepărtarea cimitirelor: totdeauna gazurile cari ies din sol și cari sunt compuse mai ales din acid carbonic, amoniac, cu urme de hidrogen sulfurat, fosforat sau carburat, sunt prea diluate pentru a avea efecte toxice.

În ce privește microorganismele, puterea purificatoare a solului este un obstacol, oprindu-le de a ajunge la suprafață, și s'a constatat, de fapt, că aerul din cimitirul dela Montparnasse nu-i mai bogat în bacterii decât aerul din parcul dela Montsouris.”

Deci nu i nici un pericol în ce privește contaminarea aerului.

Dar cum stăm cu contaminarea apelor? Vorbește tot doctorul Langlois:

„Se pare că totul indică să ve ferim pe cât e posibil, de a ne folosi de apa provenită dintr'un strat suteran din terenul consacrat îngropărilor, cu toate că în aceasta privință ar fi greu a învinovăți apele de cari i vorba, cel puțin când stratul suteran s'ar ridica la înălțimea gropilor sau când ar scălda cadavrele.”

„Puterea de filtrare a solului, amintită mai sus, la bacterii din aer, își exercită acțiunea tot așa și pentru apă.”

Afară de aceste motive, partizanii cremațiunii mai fac apel la motive de *ordin economic*. Ei obiecționează locul pe care-l ocupă cimitirele în orașele mari și pe care autoritățile publice sunt obligate să-l plătească adesea foarte scump. Cremațiunea nu necesită prea mult loc.

Acest argument are bine însemnată pece-tea acestui veac care se numește *veacul banului*.

Prin urmare pentru bani îmi cereți mie tălul de familie, să vă dau să ardeți, trupul copilului meu! Mie, sărman soț, îmi cereți rămășițele acestei soții iubite, să le dați flăcărilor, pentru că ar ocupa prea mult loc în cimitir! Dar când e vorbă de palatele voastre, de teatrele voastre, de casinourile voastre, de muzic-hall-urile voastre, de Splendid hotelurile voastre, de Palace-hotelurile voastre, atunci aveți destui bani! Și pentru acest câmp al morții în care bieții oameni vor cade toți într'o zi, oare de ce nu ați mai găsi bani?

Somnul morții este oare așa de lung? Nu! Pământul asimilează iute aceasta sărmană substanță umană soră cu a sa, și fărăna părinților este curând înlocuită cu cea a fiilor!

Se poate deci afirma că nu există nici un motiv serios pentru a părăsi modul de înmormântare care a aratat ce poate, în decursul veacurilor și a-l înlocui cu practica brutală și barbară a cremațiunii.

JURNALUL MEU . . . IN ZECE MINUTE!

Contele Rostopchine guvernatorul Moscovei (care lăsa să fie ars orașul pentru a scăpa țara sa de Napoleon) e cunoscut mai mult în istoria politică și militară. Cu toate că nu-i plăcea să fie „autor“ are și câteva scrieri: proclamații, pamflete și o comedie împotriva celor ce răspândesc știri false: opere, cari ne dovedesc că a fost și un scriitor de valoare, plin de vervă și spirit. — Într-o zi, într'un salon, rugat cu stăruință să-și scrie amintirile sale, a voit întru-câtva să indetulească pe prietenii săi. Izolându-se câteva minute, într'un colț al salonului, cu o spontaneitate uimitoare și cât se poate de rezumativ și-a înjghebat portretul, adevărat cam enigmatic dar totuși bogat și sugestiv, al personalității sale.

CAP. TOL I.

NAȘTEREA MEA.

La 23 Martie 1763 am văzut lumina zilei. Am fost măsurat, cântărit și botezat. M'am născut fără ca să știu *pentru ce?* Dar părinții mei au mulțumit lui D-zeu fără ca să știe *de ce?*

CAP. II.

CREȘTEREA MEA.

M'au învățat tot soiul de lucruri și felurite limbi. Fiind cam șarlatan sau scamator cam imprudent sau obraznic m'au crezut de câteva ori drept un înțelept. Capul meu sfârși, în a se transforma într'o incompletă și disordonață, bibliotecă a cărei cheie n'am conservat-o.

CAP. III.

SUFERINȚELE MELE.

Am fost chinuit de croitori cari îmi făceau vesmintele prea strimte, de femei, de ambițiune, de amorul propriu, de reproșurile inutile, de rege și de amintiri.

CAP. IV.

LIPSURILE MELE.

Am fost lipsit de cele trei mari plăceri ale neamului omenesc și anume: de hoție, de trufie și de lăcomie.

CAP. V.

EVENIMENTELE MAI INSEMNAȚE DIN VIAȚA MEA.

La 30 de ani m'am desobicinuit cu dansurile la 40 de galanterie la 50 de opiniunile lumii, la 60 de gândit și am sfârșit, fiind foarte prudent ca un egoist, ceea ce de altfel este tot una.

CAP. V'.

PORTRETUL MORAL.

Am fost încăpăținat ca un catâr, capricios

ca o cochetă, vesel ca un copil, leneș ca un hârclog, activ ca Bonaparte, toate aceste în cel mai înalt grad.

CAP. VII.

PROPUSUL MEU CEL MAI INSEMNAȚ.

Fiindcă nici odată n'am putut să-mi stăpănesc fizionomia, am dat toată libertatea limbii mele și m'am obișnuit să gândesc cu glas mare, ceea ce mi-a procurat câteva plăceri și mulți dușmani.

CAP. VII.

CEEA CE AM FOST ȘI CEEA CE AȘ FI PUTUT SĂ FIU.

Am avut prea mare rezonanță, incredere, pentru prietenie. Dacă m'aș fi născut în „perioada de aur“ poate că ași fi fost un om perfect.

CAP. IX.

PRINCIPII DE RESPECTAT.

Niciodată nu m-au interesat afaceri de căsătorie, nici palavrele băbești. N'am dat nici o recomandăție pentru vre-un bucătar sau pentru vre un medic, așa că n'am pus în primejdie viața nimănui.

CAP. X.

PREFERINȚELE MELE.

Mi au plăcut convenirile în societate restrânsă, plimbările prin pădure. Am avut o specială admirațiune pentru soare și adeseori m'a întristat apunerea sa. Dintre culori îmi plăcea mai mult albastrul, dintre mâncări carnea de vită fără piparcă, dintre beuturi apa rece, dintre reprezentațiuni comedia și scenele scurte, dintre oameni și femei fizionomiile sincere, deschise și cu inima pe buze. — Cocoșarii, fie bărbați fie femei aveau pentru mine un atractiv netălmăcit.

CAP. XI.

ANTIPATIILE MELE.

Mi a fost s'ârbă de proști, de invidioși, de intriganți și de femeile intrigante care se prefăceau virtuoză. Aveam o averziune pentru bărbații pudrați și femeile afectate sau făjarnice deasemenia nu puteam suferi guzganii, vutca (rachlu rusesc) metafizica și revenul și mi-era groază de tribunale și de animalele turbate.

CAP. XII.

ANALISA VIETII MELE.

Aștept moartea fără a frica și liniștit. Viața mea a fost o melodramă neisbutită, în care am

avut rolul de erou, de tiran de, iubitor, de victimă dar niciodată de lingușitor slugarnic.

CAP. XIII.

RĂSPALATA.

Fericirea mea cea mare este de a fi inde-

pendent de cei trei inși cari stăpânesc Europa. De fapt cum sunt destul de bogat și fără grija de bani, de politică și de muzică, n'am nimic de făcut cu Rothschild, Metternich și Rossini."

Cte. de Rostopchine

Idei — oameni — fapte.

Viața în străinătate.

Partidele politice în Franța în ajunul alegerilor din 1928.

Cele mai multe camere naționale din Europa și-au trăit traiul, și-au mâncat mlaialul, trebuie să moară. Reînoirea lor în momentul de față ia oarecare importanță, din motivul, că nolle camere vor fi silite să-și ieie responsabilitatea, privitor la anumite probleme, a căror soluție nu se mai poate amâna. Camerilor care dispar li s'a iertat șovăirea, fiind bătrâne, ba chiar pe patul morții unde se desleg toate păcatele; dar celor ce se vor naște sub razele soarelui primăvăratice nu li se va permite să nu hotărască asupra tratatelor de pace, Locarno, Geneva-asupra exigențelor Germaniei și Italiei, asupra Anschluss-ului etc.

Apoi, care va fi oare în viitorul apropiat atitudinea Franței în politica internațională și europeană? Fiecare partid propovăduiește programul său, de care cu toate că nu trebuie — de sine se înțelege — să ținem seamă prea mult, deoarece sunt într'un limbaj mai mult electoral, totuși nu va fi fără folos, dacă vom desemna o hartă exactă a partidelor de frunte, notând punctele esențiale ale programului lor, înșirând în sfârșit cele dintâi ligi și asociațiuni, care vor influența mai mult tonalitatea electorală.

1) Partidele.

Partidul comunist francez. Recomandă pentru lupta electorală (cu formula: „clasă împotriva clasei“) formarea unui bloc socialo-comunist zis „bloc al muncitorilor și țăranilor“ cu un program comun al cărui puncte mai însemnate sunt: anularea datoriilor de războiu, naționalizarea băncilor, prelevarea asupra capitalului, serviciul militar redus la 1 an, apărarea „Uni-

unii Republicelor sovietice socialiste“ împotriva atacurilor imperialiste.

Partidul socialist. Este pentru: o politică îndrăznească de antantă internațională referitor la datoriile și reparațiunile de războiu. Datoriile interaliatate trebuie să fie plătite pe baza creanței germane. Siguranța Europei e în primejdie până ce nu va fi stabilită moneda, iar stabilizarea trebuie să se obțină prin oferta unor titluri ușor negociabile și bine zălogite. Să fie naționalizate monopolurile, cari de fapt sunt deținute de o minoritate de privilegiați (asigurări, petrol, zahar, mine, îngr. artificial.) Să se organizeze controlul asupra producătorilor interesați (muncitori, comercianți, industriali, agricultori) în gestiunea stabilimentelor de depozite pentru a evita ca economia franceză să fie canalizată în interesul afacerilor streine sau de speculație și pentru a obține ca ea să servească a îmbogăți viața economică franceză.—Partidul se declară împotriva unui front unic cu comunistii, dar nu e nici în contra comunistilor.

Partidul republican socialist și partidul socialist francez. Se declară pentru politica pacifistă de Locarno, cere controlul băncilor și întreprinderilor capitaliste, menținerea legilor laice, desființarea consiliilor de războiu și face apel la untrea tuturor partidelor de stânga.

Partidul socialist național. Cere să fie o Republică autoritară — având programul cu următoarele puncte: lupta contra revoluției sociale. Restrângerea libertății sindicale a funcționarilor (mai ales a învățătorilor.) Impăcarea între Republică și Biserica catolică. Ridicarea natalității prin anumite măsuri d. e. desființarea impozitelor asupra moștenirilor în familiile compuse din 4 copii; înființarea votului familiar,

desființarea monopolurilor de stat. Revizuirea constituțiunii.

Partidul radical și radical socialist. Cere creierea unui bloc pentru apărarea statutului intangibil al Republicei, Apropierea franco-germană; la Moscova o politică de prezență; controlul puterilor financiare de către stat. Menținerea monopolurilor de stat.

Fiind mare partid al democrației în Franța, este un apărător absolut al sistemului parlamentar, totuși cere colaborarea marilor asociațiuni profesionale cu statul și parlamentul sub autoritatea acestora, și consolidarea școlilor laice și înființarea școlii unice. Nu vrea să aibă nici o legătură cu „clericarii fanatici, plutocrați orbi, fasciști și comuniști”.

Partidul radical unionist cere unire cu toate partidele republicane, preconizată de Franklin--Bouillon, pentru a ridica moneda franceză, cere armistițiul de patru ani în lupta partidelor, nici o alianță electorală cu partidul care refuză să colaboreze cu guvernul. Nu vrea nici un contact direct ori indirect cu comuniștii.

Alianța republicană democratică. Preconizează convorbiri amicale cu Italia, spre a crea un Locarno mediteranean; vrea apropierea franco-germană, pe baza respectului tratatelor; drept de vot pentru femei; vot obligator.

Federațiunea republicană. Partidul reclamă continuarea îndreptării financiare cum s'a început de Poincaré. Revizuirea sistemului fiscal, mai ales referitor la impozitele de succesiune cari sunt pre-grele familiilor. Lupta împotriva revoluției. Egalitatea tuturor asociațiunilor și tuturor cetățenilor, în drept comun și libertate, prin reforma legilor din 1901—1904.

Partidul democrat popular. Întărirea Ligii Națiunilor dându-i mijloace de acțiune; siguranța pentru Franța; arbitraj și colaborare internațională; limitarea înarmărilor.

2. Asociațiuni și ligi mari.

În luna Martie a anului 1928, ele se prezintă astfel: Franc — masoneria. — Liber cugetătorii. — Liga drepturilor omului. — Tinerimea laică și republicană. — Confederațiunea generală a muncii. — *Comitetul republican al comerțului și industriei.* Mișcarea înnoitoare. — *Uniunea intereselor economice.* — În-

dreptarea franceză. — *Liga republicană națională.* — Organizațiunea de propagandă anticartellistă și anti-comunistă. — Liga civică. — Liga tinerii Republicii. — Liga Patriotilor. — Tinerimea patriotică. — Liga „Action Francaise.” — Confederațiunea franceză a muncitorilor creștini. *Federațiunea națională catolică.*

Printre aceste ligi și asociațiuni, am subliniat pe acele cari sunt mai bine organizate și au un număr mai mare de aderenți;

Comitetul republican al comerțului și industriei. Președinte (Dl. Chaumet senator) se bucură de a vedea printre membrii săi pe veteranii radicalismului francez, în frunte cu Dl. Poincaré prim ministrul actual. Programul lor se prezintă neschimbat: organizarea păcii și apărarea națională, politica de apropiere din „Locarno” și totodată organizarea armatei. Stabilizarea monetară.

Uniunea intereselor economice, grupează centrul republican și specializați în comerț și industrie. Se ridică împotriva încălcărilor Parlamentului, pentru a restaura libertatea economică. — Partidul e puternic fiind bogat, iar acțiunea sa se simtește năi mult în comisiuni decât în cluburi sau în banchete.

Liga republicană națională are ca președinte pe Dl. Maginot. Vine în alegeri cu un program de apărare, împotriva revoluției și internaționalismului; un program constructiv cu următoare puncte; în chestia financiară să se continue îndreptarea lui Poincaré; apărarea națională organizată în mod serios cu o armată tare; revizuirea constituției spre a întări puterea executivă, asigurându-i stabilitatea mai mare. Descentralizarea regională.

Federațiunea națională catolică în frunte cu Generalul Castelnau, e din ce în ce mai puternică cu 2.500.000 aderenți. Federațiunea care nu este un partid politic și nici nu face o politică de partid, ci stă deasupra partidelor, a reușit să grupeze aproape toate puterile catolice active. Programul său, care nu pretinde a înlocui pe celelalte programe naționale și sociale, ci de a se suprapune, are ca punct unic, suprimarea legilor anticatolice mai alea a acelor din 1901 și 1904, împotriva călugărilor.

Din diferitele adunări, cari s'au ținut în

decursul anului 1927 și la începutul anului 1928 reiese, că viitoarea cameră franceză va fi de nuanță radicală de stânga, cu un centru destul de tare.

Se mai simțeste o oarecare neliniște republicană față de noul fapt al izbânzii fascismului și amenințărilor bolșeviste. De mult nu s'a vorbit în Franța așa de clar de o reformă a constituției, care apare acum nesuficientă pentru a da patrioților francezi echivalentul experienței fasciste; și pentru a apăra civilizația franceză împotriva încercărilor internaționalismului.

P. B.

SE AVANSO SEGUITEMI. . . .

(Mussolini)

Tratatul de pace dela Saint Germain (1919) pe lângă numeroși italieni, cari din Austria cu drept cuvânt trebuiau alipți Italiei, a mai încercuit între hotarele acesteia și cele 200.000 de germani cărora Mussolini le-a hărăzit o desnaționalizare și concomitent o italianizare, lucru frenetic aplaudat de unii, desavuat de alții și indiferent pentru mulți.

Această infimă minoritate germană — căreia în dragă voie i s'ar putea lăsa libera dezvoltare culturală-națională, fără ca astfel să fie amenințată Italia în existența și măreția sa multilaterală, — a fost cunoscută și protejuită deja prin numitul tratat de pace, care numai din conziderențe strategice a fost nevoit să aducă plocon Italiei acest colț de țară cu tradiția lui Andreas Hofer.

Trecându-se peste principiile Wilsoniene ale autodeterminării — cum am spus mai sus din conziderente de strategie — Italia, s'a obligat la respectarea limbei, culturai și cultului acestor minoritari. Tittoni, care iscălise tratatul dela Saint-Germain în numele Italiei, a declarat-o pentru ca toți să o știe. Deasemenia mai târziu alții bărbați de stat italieni, ca Luzzati, prințul Colona, Giolitti, Bonomi, generalul Pecori Giraldi în proclamația sa de ocupațiune, însuși regele Italiei și-a exprimat sentimentele sale de largă toleranță și libertate.

Guvernarea fascistă însă nu luă în conziderare enunțiațiile antecesorilor și fără a le res-

pecta continuitatea obligațiunilor (vezi discursurile lui Mussolini aci referitoare) în anul 1923 inaugură politica italianizării accelerate prin cele mai drastice mijloace: „O serie de interziceri, a folosirii limbii, a intrunirilor, a cultului eroului național Andreas Hofer, a scrisului cu caractere gotice, desființarea cluburilor alpine locale, italianizarea numelor de familie germane, regimul confiscatoriu și amenințător al presei, catechizarea în italienește, instalarea de preoți italieni și în fine chiar numeroase atentate metodice indreptate contra persoanelor și proprietății.“

„Deutschum“-ul s'a mișcat, Stresemann și Ms. Seipel s'au crezut indreptățiți a-și ridica glasul pe baza pricipiilor de umanitate și... naționalitate, în favorul oprimaților. Mussolini le a răspuns amenințând cu fapte.

Ideologia fascistă justifică acest procedeu caustic, dar sigur, prin superioritatea culturii latine! Primim! De fapt de multe ori scopul scuză mijloacele.

PUBLICOLA.

Teza intangibilității relative a tratatelor.

De fapt, ne zăpăcim, nu mai știm dacă Mussolini nu se pricepe la politică din cauza surmenajului (să fii ministru cu cinci portofolii — și încă dintre cele mai importante — credem că nu este un lucru ușor nici chiar în Italia, unde vedem, încep a fi bagatelizate multe) sau expansivitatea meridională a rasei îl face să sincerizeze pre mult și să peroreze asupra unor chestiuni cari obicinuiam — până astăzi în uzanțele diplomatice — să facă un stagiou între culise și eventual să se tranșeze definitiv — fără scandal — în cutare budoar specializat și în imoralități politice.

Lumea s'a obicinuit și acceptă să conzidere politica, fie internă fie externă, cași o murdară indeletnicire. Bihoreanul nostru dacă-l întrebi ce-l politica, îți răspunde: „Blăstămăția domnilor.“ Dar vedeți Dvoastre, „blăstămăția“ aceasta — pe la noi — presupune cel puțin o doză de mini

mală viclenie, de minciună amestecată cu niscăi Intelligență și pricepere la croirea unor nizuinți în viitor. Nu vrem să i contestăm „Blastămățile Mussoliniene“ toate aceste calități, la orice caz însă nu le are pe cele din urmă.

Lui Mussolini îi reușește tot mai mult, de o vreme încoace să evidențieze, că fascismul nu și-a găsit în el un desăvârșit intruchipător. Mussolini astăzi, nu mai simte cu poporul Italian? Astăzi Mussolini (nu fascismul) este pe calea înstreinării. Măreția realizărilor l'a zăpăcit.

Căci de fapt poporul Italian, dacă s'ar solidariza cu aceste năzbății Mussoliniene, ar da dovada lipsei celui mai elementar principiu de existență națională: principiul conservării și perpetuării rasei — celace este imposibil prin definiție.

Este lucru evident că o revizuire momentană a tratatului dela Trianon, „o modificare în amănuntele sale“ cum îi zice Mussolini, pentru mai târziu, va aduce revizuirea și a celui dela Versailles și a celui dela St. Germain. Și noi nu ne putem explica și de ce ementa nu putem crede, că revizuirea acestora nu o va simți neplăcut chiar și Italia. Sau poate Mussolini are asigurări în această privință? Ori și cât de rău se simte — încopciat cu politica sa de aceia a foștilor săi aliați — Mussolini nu va găsi în altă parte o garanție pentru conformașunea actuală a statului Italian. Din aceste motive nu putem pricepe ce politică face Mussolini. Nu putem înțelege rostul politicii Italiene așa cum o face el, cu o continuă amenajare a sensibilităților Europene și cu o nu mai puțin consecventă pervertire a conștiinței de Italian și fascist.

De aceia ne simțim măguliți atunci când vedem, că odată cu noi, nu înțeleg mulți alții poate mai cuminti și mai pricepuși. Ziarul francez „L'Avenir“ se întreabă dacă ar ști cineva să ne spună exact, cine sunt amici și cine dușmani pentru Dl. Mussolini? Tot astfel continuă „L'Intransigent“ „Le Quotidien“ „L'Europe Nouvelle“ „Le Figaro“ „Journal des Debats“ „Le Temps“ „L'Oeuvre“ „La Liberté“ „La Volonté“ „Petit Parisien“ „Echo de Paris“ „La Croix“ „Action Francaise“ prin urmare întreaga presă franceză. Nu mai puțin presa celorlalți aliați — excepție corupții dela „Daily Mail“ — se întreabă dacă nu avem a face cu o grandomanie personală sau cu anticipate indicii ale unei pensionări. „Giornale d'Italia“ stingher, încearcă o explicașune. Vorba vine! O confirmare sub altă formă. „Prager Presse“ „Cesko Slovo“ comentează stupefiate.

Iată ce spune „Le Figaro“ într'o consternare chinuitoare, referitor la Romania și revizuire: (extragem) Romania a primit făgăduiala unor granițe geografice (1916) a făcut concesione pe urmă, renunșând la talvegul Tisei și Dunării (1919,) pactul italo-român (1927) a recunoscut noua situație obligatorie și pentru Italia, pupăză peste colac Titulescu converzând cu Mussolini (abia două luni de atunci) găsi o complectă concordanță între politicele celor două cabinete.

Ne întrebăm ce-o mai fi și teza asta? Nu mă consternez, dacă regele Italiei intenționează să demisioneze, dar a-și fi cu siguranță indignat când s'ar auzi că între Mussolini și Rothermere nu a avut loc nici o întâlnire.

PUBLICOLA.

Buletin literar.

S P R E R O M A I

Popor român cu sufletul de vultur
Venit de mult la Tisa cu Traian,
Strămoșii dela Tibru te așteaptă
Spre al credinții drepte, sfânt Iliman.

Spre Roma!

Popor român, în vineți curge laprig
Potop ne'nvis de sânge de Roman,
El străbătând furtunile pe vremuri,
Te'nplunge din Carpați și Bărăgan,

Spre Roma!

Popor român cu limba făurită
 Din slova Capitolului bătrân,
 Ea'n armonia ei cea îngerească
 Îți strigă ne'ncetat: popor român,
 Spre Roma!

Popor român credința ta din fașă
 Așteaptă'n tine gând și suflet nou,
 Redă-ți țărta și mărirea veche,
 Spre Roma'ndreaptă-te, popor erou,
 Spre Roma!

Popor român tu porți aprins pe frunte
 Al Romii Ideal nemărginit.
 Popor latin, îmbrățișază-ți mama,
 Să duci curând întregul Răsărit
 Spre Roma!

P. Ion M. Gârleanu
 O. f. m. Conv.

ROMANTISMUL.

Franta se pregătește pentru a sărbători centenarul Romantismului literar. Mișcarea aceasta a avut o mare influență — cu toate că a fost întârziată — și o repercurziune însemnată și în țara noastră. Suntem îndreptățiți deci să judecăm și noi, obiectiv, un fenomen într'adevăr european, chiar mondial.

Examinăm întâiu *natura* Romantismului, după aceia manifestațiunile sale mai însemnate, insistând asupra cauzelor și efectelor principiilor romantice. Romantismul, nefiind o doctrină pozitivă, sistematizată, dar fiind înainte de toate o reacțiune și tendință negativă care respinge orice regulă, oricē principiu pentru a favoriza un *individualism* absolut independent (logic va merge până la „*an-archia*“) nu i-se poate da o definiție specifică. Il vom descrie deci ca și un fenomen complex dar imprecis, prin comparațiune cu clasicismul din „*Veacul de aur.*“ Curiotitate, modă naivă (adeseori copilărească câteodată ridicolă, chiar la marele Hugo) romantismul în deosebi cel literar sfârși fiind o adevărată boală, „*le mal du siecle,*“ o melancolie fără cauză lămurită, dar care mergea până la suicidiu (după modelul lui „*Werther*“ sau lui „*Obermann*“ eroul care nu știe ce este, ce iu-

bește, ce vrea, tânguindu-se fără motiv ahtiindu-se fără țință, neobservând nimic altceva decât nepotriveala sa în lumea aceasta, tânjindu-și viața lăncezită fără scop lămurit, cu plictiseli nenumărate, contradictorii și de nedescris.“ Iată spectacolul unui romantic caracterizat: suflet năpădit pentru că este o minte fără principii, o voință fără sprijin!

Cu toate că romantismul începuse cu un program în parte legitim, era de fapt „descompunerea artei“ pentru că este *descompunerea sufletului*, „desorganizarea entusiastă a naturii omenești“ civilizată sau disciplinată. Omul este un tot orânduit unde puterile superioare au de menținut în supunere armonioasă tot poporul sgomotos și „*a-morf*“ al instinctelor, poftelor, capriciilor și pornirilor de tot felul. Romanticii — uitând cea mai elementară psihologie — au respins tocmai singura facultate de control și de unificare (rațiunea, inteligența) pentru a încredința frânele, imaginațiunii și sensibilității, adică facultăților celor mai schimbăcioase și contradictorii, nu numai dela un om la altul, ci chiar pentru fiecare suflet dela o clipă la alta! Din această greșală vor izvorii pozitivismul, după aceea agnosticismul, emanentismul, evoluționismul, pragmatismul și . . . naturalismul radical de azi!

În felul acesta, Romanticismul întemeindu-se și indentificându-se cu un individualism fără frâu, era o revoluție în modul de a simți, de a gândi, de a se exprima (în oricari arte) și chiar în modul de a trăi și de a fi. De aceea ca mișcare, a fost un fenomen nu numai literar ci a revoluționat toate artele plastice; mai mult, a fost un fenomen și social și politic care s'a închiegat într'un puternic curent democratic, umanitar, aproape mistic, care a izbucnit întâiu cu revoluțiunea idealistă din 1848 dar care sfârșește cu radicalismul destructiv al . . . bolșevismului.

Prin urmare un studiu temeinic al curentului zis romantic nu se poate mulțumi cu cercetări asupra mișcării pur literare a cărei program pompos fu propovăduit de către V. Hugo în prefața dramei sale „Cromwel.“ Cine vrea un aspect general asupra Romanticismului va trebui să studieze paralel cu Romanticismul literar alui Goethe, Chateaubriand, Byron, etc.) și Romanticismul religios (alui Luther, Steiermacher, Sabatier etc.) și Romanticismul politic—social (alui Rousseau mai apoi al Revoluția franceze) și Rom. filosofic alui Kant, Fichte, Schelling, Hegel.) Rom. musical (alui Berhoz, Wagner etc.) Rom. în pictură (alui Delacroix, Gericault) în sculptură (alui David d'Angen, Rude) Rom. în științe (evoluționismul) medicină (Charcof) Rom. politico—religios (Lamennais) Rom. economico—social etc.

Acestei . . . „gripe Spaniole“ a minții i s'ar putea aplica cuvintele spuse de către N. Iorga despre epoca lui Byron: «Un spirit de rebeliune, de atitudine anarhică față de orice autoritate socială sau intelectuală, de sfidare a oricărui datini a oricărui legi.»

În specie se prezintă ca răsvrătire împotriva principiilor sănătoase transmise de filosofia naturală (care întâiu trebuie să fie sistematizarea bunului simț ca la Aristotel, de exemplu) și eminent confirmat și îmbogățite de revelațiunea divină. Spiritul romantic respinge ceea ce veacuri și civilizații ne au lăsat ca moștenire argumentată dar prelucrată deja de rațiune și credință și controlată și încercată cu mii de experiențe.

De fapt, individualismul romantic mergea împotriva măsurii, echilibrului, rânduielii, naturii, împotriva adevărului psihologic, istoric, moral și social până la a fi marea stăpânire a instinctului, a capriciului individual (Rousseau).

Salutăm în „Rațiune“ apărătoarea adevărului (filosofic social, literar și religios,) a binelui (individul, familia, social și internațional) și a frumosului (chiar în artele plastice) cari sunt toate trei nedespărțite în . . . realitate. Estetica morala, sociologia și psihologia sunt întemeiate pe metafizică, singurul sprijin în lumea intelectuală) pentru cei cari na'u credința.

A. Micu.

1. Senancour.

2. Istoria liter. rom. vol. III. p. 305.

Istorie și Arte.

FORMA PĂMÂNTULUI.

Toată lumea știe definiția ce se dă, în manualele de școală, pământului nostru, că este o sferă ce sboară în spațiu cu o înălță foarte mare, făcând o mișcare de translație în jurul soarelui și una de rotație în jurul osiei sale.

Că pământul este o „sferă,“ asta-i mai mult sau mai puțin adevărat. Incontestabil că odată, în era arhaică, când materiile ce intră în combinația scoarței lui, erau în stare lichidă, el a fost, ba chiar a trebuit să fie o sferă. Astăzi însă, forma lui este departe de a fi o sferă, ci

ea ne duce mai mult cu gândul spre un alt corp geometric, cu o suprafață egală cu a sferii, dar cu volum mai redus, spre acel al tetraedrului.

Experiențele ce s'au făcut, demontrează că, sfera prin învârtire tinde să-și schimbe forma însușinduși-o pe cea a tetraedrului, un corp cu trei muchii, trei fețe, o bază și un vârf.

Experiențele făcute de către fizicianul englez Green, cu cilindre de cauciuc, au arătat că ele (cilindrele) prin rotațiune, în urma presiunii exterioare primesc a formă turtită, cu forme tri-

unghiulare, cari ne reamintesc pe cele ale tetraedrului. Experiența lui Green mai târziu Lallemand a aplicat-o la o sferă de cauciuc complet golită de aer și care în urma experienței a primit forma unui tetraedru.

Același rezultat l-au dat și experiențele făcute cu balonașe de sticlă, golite și ele de aer și apoi încălzite.

Deci, ipoteza, că o sferă prin rotire tinde să-și schimbe formă, însușindu-și pe cea a tetraedrului, este verificată și experimental și aplicarea ei la pământul nostru n'a întârziat, ci ea a fost făcută încă înainte de a se ști că Polul Nord este acoperit cu o Mare adâncă și că la Polul Sud se întinde un mare continent. Verificarea ei numai mai târziu a fost făcută, pe de parte de către măsurările lui Nansen, iar pe de altă parte de către expediția Discovery—ană.

Inchipuindu-ne acum pământul nostru imens tetraedru, va trebui să purcedem la identificarea pe suprafața lui a elementelor din care se compune (tetraedrul).

Cele patru fețe ale tetraedrului, vor trebui să formeze patru depresiuni, iar cele patru colțuri patru înălțimi. Toate acestea opt elemente se pot ușor determina pe suprafața lui.

Baza piramidei o avem la Polul Nord, acoperit cu apă, Oceanul Arctic, unde Nansen a constatat adâncimi ce întrec cifra de 4000 m.

Vârful Piramidei ni-l dă Polul Sud, ocu-

pat de un mare continent, cu munți înalți, a căror înălțime întrece cifra de 4000 m.

Una din muchii este reprezentată prin continentul european—african, a doua muchie prin celea două Americi, și a treia, prin continentul Asiatic—Australian.

Intre ele să găsim cele trei fețe ale tetraedrului, cu depresiunile lor: Oceanul Pacific, Oceanul Atlantic și Oceanul Indian, având în continuare spre Nord depresiunea arabo—caspiacă, locul unei erau vechi mări dispărute, care desparte continentul european de cel asiatic.

Mai adăugând și faptul că continentele spre Sud se subțiază, terminându-se cu peninsule în forme triunghiulare, iar Oceanele din ce în ce se lărgesc, ba dela paralela 60° S. îmbrățișează tot globul într'un imens cerc de ape, am mai adaus încă un argument în sprijinul teoriei tetraedrice, prin care geografia caută să explice forma actuală a globului pământesc.

Privind deci pământul nostru în felul acesta, forma lui e departe de a fi cea a unei sfere, căci depresiunile mari ocupate azi de Oceane, cum și ridicăturile cari formează azi continentele, strică armonia desăvârșită a unei sfere, așa că ele ne fac să credem, că forma pământului nostru, astăzi, este cea a unei piramide tetraedrice.

CORNELIU MEZEA.

Schițe.

MARTIRI.

Aceia pe cari îi pomenim, ni i-au dat vremurile de bejenie din anii 1918—1919. Și sunt mulți, anonimi, modești dar încăpăținați și mândri. Iertfa unora însă, a fost mai sfâșietoare dar tot atât de sfântă și scumpă noaună.

* * *

Inceata ocupare a Ardealului — oprită încontinuu la afurisitele linii demarcaționale — de câte ori vr'unui delegat militar al aliaților la Budapesta i-se putea furniza ceva nou și plăcut — a fost din oprire în oprire tot mai fatală pentru românii rămași dincolo de linia demarcațională, românii dela vestul masei etnice, cari au fost cei din urmă desrobiți.

Ungurilor în furia lor desnădăjduită și pentru satisfacerea unei cruzimi atavice, nu le-a rămas de cât să se răzbune asupra acestei populații civile, dezorganizată și desarmată.

Astăzi unul, mâine altul dispărea. Se debatau cele mai îngrozitoare atrocități, săvârșite în legătură cu aceste dispariții. Totuș o discreție susținută prin teroare ne ascundea realitatea care, dureros, dar întrecea chiar crudele verziuni din circulație.

Așa într'o bună zi, spre sfârșitul lunii Martie a anului 1919, pierdem urma advocaților *Dr. Ioan Ciordaș și Dr. Nicolae Bolcaș* ambii din orașelul cu o puternică tradiție românească — singurul de acesta — rămas prin poziția s'a

geografică confinială, mai mult timp sub teroarea ungarilor și comuniștilor: Beiușul. În ziua de 4 Aprilie, după vre-o 3 săptămâni dela fatalul termen, în comuna Lunca de lângă Vașcău, cadavrele lor au fost găsite acoperite cu pământ, la marginea unui pârâu. Purtau stigmatul celor mai eroice suplicii.

Concomitent dispăru și din Vașcău, directorul de bancă, *Nicolae Bogdan*. L-au împușcat în țarină după ce au învârtit baionetele de câteva ori în măruntaiele lui.

Pe pusta Ungariei, care cu partea ei răsăriteană intră în nordul Iudețului Bihor și unde printr'o lentă infiltrațiune s'a instăpănit elementul românesc, persecuțiile au fost mai sălbatice, susținute cu ultima desnădejde.

Cinstitul *preot Dănilă* din comuna Dijir, este împușcat pe drum înspre orașelul Marghita, mai mult din capriciu și dintr'o sadică plăcere. Cadavrul lui îmbrăcat în haină preoțească, a stat zile de arândul, pe marginea de drum. Români țărani l-au ridicat și l-au îngropat, tăcuți și închizând pentru vecinicie în inimi, dorul unei răzbunări și răsplătiri. Românul nu uită!

În comuna Poplicău — jud. Satmar, — *preotul Silaghi*, — a fost aruncat de pe pod în apa adâncă a Someșului și într'u cât înota să scape, a fost împușcat, în mijlocul hohotelor săcuilor. Cadavrul lui, pescuit peste câteva zile, era început de pești și umflat de apă.

Și mulți alții neștiuți de noi, mai săngeros, mai monstruos poate, au murit cu aureola roșie a martirajului pe frunte. Fapte mari — jertfe mari! Iar noi le-am dat cu prisosință, pecetluind o filă a istoriei neamului nostru. Se implinesc nouă ani dela săvârșirea lor!

I B S E N.

Centenarul nașterii lui Ibsen ne obligă — atâția alții sunt obligați la aceasta — să ne oprim în față creațiunilor ibseniene precum și în față omului.

Fiu al unui comerciant în bună stare, al cărui faliment însă îi fu dată să-l ajungă deja la vârsta de 15 ani, urmându-i mizeria, determină în frageda alcătuire sufletească a copilului, pesimismul împreunat cu concepțiunea

critică, negativă, excepționantă de cari se resimte întreg scrisul ibsenian.

După prima sa dramă „*Catilina*” — o inspirațiune bazată pe pornirea sa contra „Societății mai bune” — îi aduce un eșec decepționant, la anul 1852 este chemat director de teatru la Bergen. Teatrul din Oslo ajungând să și închidă porțile Ibsen părăsește Norvegia și petrecând cei mai fecunzii ani ai vieții sale în special prin Germania și Italia se reîntoarce în patrie unde în anul 1906 moare.

Suflet neliniștit, vecinic în căutare și într'o continuă enervare, Ibsen a fost în întreaga sa operă dramatică un nemilos sbiciuitor al ordinii sociale. Pornit pe aceasta cale, publicând poema dramatică „*Brand*” prin critică aspră, desmembrantă, prin ironia ucigătoare — pe care-i plăcea însă să o îmbrace, într'o bine mascată intențiune — a căutat să sintetizeze probleme de vulgar sentiment, de obicinuită gândire, și de uzuală tendință socială.

Marele-i merit rezidă chiar în aceasta. Apus societatea, cu slăbiciunile ei, cu situațiunile ei, când comice când tragice, pe scenă, unde deseori mulți se contemplau și se regăseau. S'a preocupat și de subiecte filosofice fără a l'putea conzidera un gânditor ordonat și respectabil. Dacă totuși avem să-i reproșăm, o facem din cauza nihilizmului său dramatic. Ii plăcea să distrugă reazimul, pe care de multe ori ia virtutea unei inconștiențe și l'ai ales și te-ai obicinuit să-l conzideri de bun, dar după ce te aducea la această răspântie nu-ți mai oferea nimic, nici tradiție nici nizuinți poate chiar nici idealuri. Optimismul exaltat (singurul poate) pe care îl avea, „în triumful dreptății, cade zdrobit sub condiționalul aceleia, cunoașterea dreptății. Ibsen a uitat adeseori că soluțiile, pentru unele momente de psihologie și preocupări sociale, omenirea le-a primit de mult și că instituții consolidate și corespunzătoare (bunăoară biserica,) le servesc cu deplină satisfacțiune și zel. Chiar aci, Ibsen a deraiat.

Iată de ce lui Ibsen îi suntem recunoscători pentru că a inițiat o nouă directivă de preocupări teatrale. Lui Ibsen îi mulțumim pentru ceia ce s'a realizat după el pe drumul bătătorit prima dată de el.

Ibsen a scris și poezii pe cari le-a publicat în volumul intitulat „Digte.“ Pătrunse de un cald și puternic patriotism el preamărește și cântă în ele, frăția popoarelor nordice și prosperarea acestora.

De altfel în ceiace privește răvrătirea sa o desaproabă și aproape se derolidarizează de multe dintre sintezele sale în „Rața sălbatică“ (1884.)

DÜRER.

400 sute de ani dela moartea lui Dürer. Lumea are un vrednic, prea vrednic motiv pentru a invoca artistul, poetul, întruchipătorul unic al Renașterii germane. Impătrit centenar trecut peste om dar și peste arta sa, n'a putut să'l învechiească, n'a putut să reducă dimensiunile calităților acestor creațiuni și mai ales n'a putut să umple profuziunile, mistica concepției Düreriene.

Dürer a pictat la 13 ani. Abia la 19 ani, el este plecat în lumea largă, cutreerând Germania, probabil, tot atunci să fi ajuns și în Veneția, atras de cadrul limpede și peisajul dulce, aquatic al Reginei mărilor. Frapat și stăpănit de manierele artistice ale lui Martin Schongauer și Mantegna, în acest vagabondaj, în căutarea definitivului său picturat s'a abătut și pela Colmar, unde a sosit puțin prea târziu pentru a găsi în viață pe cel dintâi amintit.

Influența lui Mantegna — după ce trecu peste precisările incipiente ale lui Schongauer, — crescă din ce în ce mai mult alături cu instăpânirea pe care și-o luau asupra lui Dürer și alți artiști italieni (Iacopo de Barbari.) Toate desenele sale, aquarelele sale peisagiste, executate în decursul acestei admirabile plimbări, se resimt de școala italiană, dovedind o absolută cunoaștere a naturii și o minuțioasă dar totuși vapoasă detaliere.

Reintors la Nuremberg, nici Nurembergul nu s'a adevărit a fi ceiace el a crezut că este, dar nici Dürer n'a fost indestul de Nurembergian așa cum multora le place să afirme.

Această Veneție germană, care nu i-a oferit într'atâta sentimentalismul culorii cât sensul plastic al reliefului, Dürer a făcut-o patria primei Renașterii germane.

În anul 1506 Dürer e din nou în Veneția însuflețindu-se în special, pentru arta lui Bellini Giovanni. În anul 1520 Dürer cercetează Olanda, unde înaintea lui fama-i ajunsese, fiind primit sărbătorește, apreciat mult în mijocul maeștrilor olandezi. Reintors de acolo, lucrează o numeroasă serie de portrete, un nou subiect, care prin tehnica stăpănită cu precizie și dexteritatea unei mâni, fără exagerare unică în istoria artelor, i a dat neperitoarea aureolă a „celui dintâi între cei dintâi.“

Spre sfârșitul vieții, Dürer a scris și cărți de teorie picturală, în cari firea lui scrutătoare a fixat principii și constatări pe cari o îndelungată — foarte prodigioasă — experiență le a consacrat. El a fost deasemenea un graveur și ornamentalist priceput.

Personalitatea artistică alui Dürer este de o complexitate rigidă. Geniul său inclinat spre fantastic, puțin greu dar cu atât mai profund, o devoțiune specifică spre realismul manifestat mai ales „prin semnul simplității și grandorii,“ prin „minuțiozitatea și supraincercarea observațiilor de detaliu,“ fac ca operele lui să poarte pecetea unui mare artist, vecinic „actual“ și totdeauna frapant. Deaceia ce a creat Dürer are un „sentiment atât de contemporan în precizie sa“ în cât noi ar trebui să căutăm un alt titlu — nu cei 400 de ani — sub care să-l sărbătorim.

ION SĂLĂGIANU.

Cărți și reviste

Discursuri politice (1618—1927) de M. Theodorian-Carada. (Edit. Tipografiile unite române format octav, 144 pag. preț 60 lei.)

Activitatea parlamentară a încercatului corifeu politic, Theodorian-Carada, aproape din 10 ani, o avem în fața noastră variată, documentată și deci competentă.

Bătrânul senator prin concisa dar concentrată s'a oratorie a fost de fapt o figură sărbătorească a parlamentarismului nostru. Omul conștiinței, n'a înțeles să dețină mandatul pentru a lua diurnă, ci pentru a reprezenta cu cinste și muncind poporul care l'a ales. Colecțiunea discursurilor sale ni-l arată astfel.

Viorele poezii (Hălăucești — Tipografia Serafică, 106 pag. 25 lei prețul, format 8°) *Boabe de tămâie — versuri* (Biblioteca „Presa bună“ No. 4 format 8°, 56 pag. 11 lei prețul) ambele cărți de franciscanul Ion Gârleanu.

Poezia de inspirațiune religioasă a călugărului franciscan, Ion Gârleanu, este fum de bine mirositoare tămâie. Pentru că, într'adevăr, versurile acestea sunt o măiestră închinare a naturii în fața Dumnezeierii. Gârleanu pornind dintr'un cadru anotimpic prosternându-se în fața lui Isus, Mariei sau alui Dumnezeu, printr'o intenționată controverziune sau printr'o modestă asemănare reliefează divinul, cerescul sau nobilul.

Versuri smerite de cari poetul s'a despărțit în prag de mănăstire, sunt cântece mult originale și de o naivă inspirație. În ce privește subiectele tratate noi credem că poetul ar reuși — după părerea noastră poate mult mai bine — în versuirea mai avântată, mai cutezătoare, mai mândră. Ne-a însuflețit mult poezia „Spre Roma.“

În ce privește tehnica rimei și ritmului, recomandăm o selecționare și eventual rime de o mai complicată împărechere. De altfel avem îndreptățite nădejdi pentru mai reușit și mai variat.

Flori din grădina raiului de Septimiu Popa. (Tip. „Ardealul“ Cluj prețul 15 lei) Cartea de jingăse inspirațiune în însuși titlul ei cuprinde în scurte, mișcătoare, și totuși precise povestiri, viețile femeilor sfiinte din biserica lui Christos, pomenite în calendar și în Sinaxarele Mineiului până în luna August. Nu putem îndestul aprecia și recomanda femeii catolice — fie copilă, fecioară sau soție — aceste pilde de viață, cari toate dovedesc o admirabilă luptă, un nobil sacrificiu și un sfânt îndreptar, necesari pe atunci, necesare astăzi și în veștii vecilor.

Autooului laudă iar noauă o cât mai scurtă așteptare după volumașul al doilea.

(S.)

Viața religioasă.

CRUCIFIXUL.

PRIETENUL DE TOATE ZILELE.

Aveți voi un crucifix și cum vă purtați față de el ?

Nu vă despărțiți de el cât se poate: puneți-l pe masă când scrieți, pe genunchi când lucrați, ca să-l priviți din când în când și când vă vine somnul, lăsați-l în inimile voastre.

Într'adevăr nimic nu sfințește mai mult decât cuminecarea deasă și adorațiunea lui Isus în prea Sfântă Taină, dar nu putem avea totdeauna pe Domnul Nostru Isus Hristos (substantial) de față în inimă; nu putem fi încontinuu la picioarele lui: dar putem avea totdeauna chipul său asupra-ne și acest chip va spune multe:

Dacă, dimineata când vă sculați sărutați cu dragoste crucifixul vostru și promiteți Domnului Nostru Isus Hristos că veți purta crucea voastră în decursul zilei întregi.

Dacă, în timpul meditației țineți Crucea în mâni și vă propuneți să vă jertfiți pe altarul de jertfă al lui Isus Hristos:

Dacă, pentru a vă deșteptă energia, puneți din când în când mâna pe Crucifix:

Dacă-l strângeți cu tărie în momentele de amărăciuni, de necazuri, de lupte, de ispite:

Dacă în momentul când plecați pentru vreo faptă bună, îl adorați amintindu-vă că în persoana celor săraci și celor mici veți ajuta pe însuși Isus Hristos;

Dacă, înainte de a face vreo mortificare sărutați ranele divine cari sunt fântânile de viață pentru Biserica și izvoarele curățirii noastre:

Dacă seara vă duceți la picioarele lui să-l dați

seamă de faptele voastre din ziua, de mândria voastră față de înjosirile sale, de deșertăciunile voastre față de umilirile sale, de lășitatea voastră față de amărăciunile sale, de trândăvia voastră față de sudoarea de sânge răspândit pe acest corp divin, de egoismul vostru față de iubirea s'a nemărginită, de nerăbdarea voastră de supărările voastre, de lipsa de dragoste față de așteptările sale lungi după inima voastră:

Ah! mi-se pare că atunci e cu neputință ca crucifixul vostru să nu divină pentru voi un prieten, un confident.

Domnul Nostru vă va iubi, vă va învăța, vă va întări prin chipul său; și într'o legătură mai continuă, uniți cu Mirele inimilor voastre prin acest intermediar mut, veți simți un fel de schimbare a a întregii voastre ființe, nu lemnul sau metalul va mai reproduce pentru voi trăsătura Mântuitorului, ci acesta se vor imprima într'un mod mai viu în sufletul vostru. Veți simți acțiunea mai nemijlocită a Aceluia care pentru voi, a fost pironit pe Cruce. Veți voi să vă transformați în El și să ziceți ca Sf. Pavel: „Dintru mine viața este Hristos (Filip I. 21.) Și viața voastră, luând un caracter nou, vă va descoperi noi orizonturi în știință, ori ce fericire se va rezuma pentru voi în aceste câteva cuvinte: Isus Hristos răstignit.

Rugați-vă Sîntei fecioare ca să vă învețe cum trebuie să vă atingeți buzele de ranele dumnezeescului său Fiu, și să luați din acelea curajul și răvna, cari trebuie să deosebiască pe fecioare, mirese ale unui Dzeu.

Crucea să fie binele vostru, speranța voastră, viața voastră, răsplata voastră!

P. d'Algon.

ASIA CATOLICA.

	POPULAȚIE	CATOLICI	PREOȚI	Preoți Indigeni	Călugărițe
I. Orientul apropiat	16.702.911	165.834			
II. India	306.793.104	2.967.430	1.317	399	4.000
III. Indochina	47.173.864	1.277.168	525	1.013	3.723
IV. China	427.815.642	2.277.872	1.569	1.287	4.547
V. Japonia	67.210.470	102.202	163	38	369
VI. Coreea	18.880.062	99.255	79	80	103
	884.576.053	6.887.761	3.553	2.817	12.778

V. L.

UN ADEVĂRAT INȚELEPT.

Sf. Toma d'Aquin, cel mai mare filosof și teolog din toate epocile e serbătorit, în Apus, fiacare an, la 7 Martie, ca patronul studenților. Anul acesta, au voit să-l serbătorească și mai solemn în duminica următoare: 11 Martie. Paris și Roma s'au pus la întrecere pentru a lăuda autorul „*Sumei teologice*” și filosoful de neînviat în... logică, metafizică, criteriologie, etică, psihologie, estetică. Toate aspectele lucrurilor le analizează într'un mod cât de exact și le sintetizează într'un mod cât mai comprehensiv. În el salutăm un filosof model.

Pentru a caracteriza opera (forma și fondul) doctorului „*angelic*” numit și mai bine Doctorul „*universal*” s'a zis: «*stylus brevis, grata fecundia, celsa, clara, firma sententia*» adică: stil concis, vorbire plăcută, gândire adâncă, limpede, hotărâtă.

De aceea, filosofii contemporani, plictisiți de atâtea rătăcirii din partea unor filosofi incomplete, exclusive, contradictorie, se întorc către filosofia „*Scolastica*” cea adevărată (prelungirea bunului simț) care este totodată națională, obiectivă, tradițională și didactică.

De fapt, a fost o metodă de expoziție științifică și de educație intelectuală neîntrecută încă. Mult a făcut pentru clasificarea limbilor latine din Apus și dezvoltarea științelor și artelor. A fost tot odată o lumină pentru minte, o însuflețire pentru inimă și o călăuză pentru acțiune și viață.

Nime ca Sf. Toma nu și-a iubit, cucerit și

pus în valoare adevărul. În viața sa ca și în sistemul său, lumina ilumina inteligența și iubirea lui Dumnezeu. Și de fapt stințenia e neapărat „*colorarul științei*” sau înțelepciunii adevărată, care e nu numai un sistem teoretic dar și o realizare, o viață. *Veritatis lucidus doctor et amator*. De aceea Dante în „*Paradisul*” Divinei Comedii” pune în gura înțeleptului Toma d'Aquin laudele serafinului Francisc de Assis precum ardoarea sefarică alui S. Bonaventura laudă înțelepciunea cherubică Sf. Dominic. — Intelectualii, să vă adăpați din „*suma teologică*” din acest „*isvor de intinerire*” adânc, limpede și tonic pe deplin. Numai cu ajutorul doctrinei tomistice Dante a determinat elementele fericirii veșnice în versurile de admirat:

«Luce intellectuale piena d'amore,
Amor di vero ben pien ei letizia,
Letizia che trascende ogni dolcior!»

LAICIZAREA TURCIEI.

Mahomedanismul în descompunere

Cu toate că Turcia modernă și „*modernizată*” ne-a obicinuit, de cinci ani încoace, cu reformele cele mai radicale (mai ales din partea unui popor așa de conservativ, sau mai bine din partea unei legi atât de („*mumificată*”) cea din urmă reformă e cea mai uimitoare.

„*Laicizarea*” statului turc e lucru realizat, adică separațiunea între legea musulmană și statul.

Deja constituția națională recunoștea li-

bertatea pentru toți cetățenii de a alege religia pe care o voiesc ei. Deja poligamia e tot mai discreditată și monogamia devine căsătoria normală pentru lumea cultă între „noui turci.” Așa că se poate prevedea, ca destul de apropiat, momentul în care spiritul modern (creștin în toate cele bune) care a orientat, ridicat și chiar insuflă pe noi turci, va fi primit până la... botez inclusiv. Sunt deja cazuri.

O lege a silit pe toți bărbații să abandoneze „fesul”; femeile s'au grăbit să arunce „voaletă” care le ascundea jumătatea feței.

Cu adoptarea Codului Napoleon (sub forma sa elvețiană) dreptul roman și creștin îi va pătrunde tot mai mult. Adoptarea calendarului gregorian a fost o reformă tot așa de însemnată din partea turcilor cari, ca ceilalți musulmani, erau încă în anul 1345 (anul lunar, de 13 luni, după „hegira” era musulmană care începe cu fuga lui Mahomed, în anul 525 din era creștină.)

Tot însemnată reformă va fi adoptarea literelor latine și lăpădarea scrisului turcesc. Schimbarea aceasta va ușura mult progresul învățământului, pentru că modul de a scrie la musulmani (turci, arabi, perși,) e așa de greu încât mult mai iute înveți a vorbi foarte bine decât să scrii cât de puțin inteligibil. — E de notat că modernizarea turcilor și progresul lor se realizează după pilda, exemplele și chiar spiritul creștin din Apus. De Dumnezeu să fie nu numai mișcare distructivă ci și una constructivă, la lumina Evanghelii și a unei filosofii sănătoase.

Musulmanii în Peninsula Balcanică.

„Agenzia Fides” ne a dat, luna trecută, o statistică din lumea musulmană cea mai apropiată nouă. Musulmanii aceștia sunt mai ales descendenți ai creștinilor subjugați timp de patru veacuri. Convertirea lor la creștinism e mai ușoară.

De exemplu în Bosnia și Herzegovina erau, în 1741, numai 39.000 de catolici adică 5% din populațiunea întreagă, în 1878 erau 209.000 adică 18% și în 1922, 429.000 adică 24%. Și acum progresul urmează tot mai însemnat; mohamețanismul dispăre tot mereu mai mult, cu toate că Balcanii au conservat un aspect musulman, cu obiceiurile și minaretele lor.

Iată numărul Musulmanilor pe lângă totalitatea populațiunei.

		musulmani
România	17.153.000	250.000
Grecia	7.000.000	241.000
Iugoslavia	12.017.000	1337.000
Bulgaria	5.483.000	690.000
Turcia europ.	1.270.000	700.000
Albania	817.000	560.000

Iată cum civilizațiunea musulmană cu tot aparatul său militar, religios, administrativ de infiltrație n'arealizat nici-o asimilare sau una foarte modestă și precum arătam mai sus fragilă. Și iată cum adevărata civilizație — cea creștină — având cât de puțin terenul pentru validitatea principiului său luantric și energiilor sale multilaterale — a facilitat emanciparea coteropitilor și cum foștii săi biruitori musulmani, pentru a se civiliza într'adevăr, trebuie să se modeleze conform culturai creștine.

A MICU.

Cronica lunară.

INCĂ ODATĂ DESPRE LEGEA CULTELOR.

Cași un vis rău năpăstuit asupra somnului (indiferentismului) liniștit și dulce al multora acest proiect de lege al cultelor minoritare care în lunga lui discuțiune a fost un motiv propice a provoca valurile de cari întreaga țară s'a resimțit, a adus, cu alternanțe și cu străngerile de inimă caracteristice hazardului, când bucurie

aci când durere acolo, pentruca la urmă inclinandu-se balanța definitiv într'o parte, din aceasta luptă între doi, de fapt să... piardă încă și un al treilea (partidul liberal.)

Reluând șirul observațiunilor noastre din numărul anterior (pentru cari am primit măgulitoare aprecieri din ambele tabere, mulțumită, imparțialității pe care am avut o) va trebui să

constatăm că în cele din urmă, mult discutatul art. 45 alias 47 a fost eliminat, nu atât spre satisfacțiunea uniților, indefinitiv o înfămă minoritate, cât pentru fixarea unui principiu și pentru evidențierea unui fapt anume, că: statul român este un stat laic și că organizațiunea eclesiasitică ortodoxă nici decît nu este asupra acestuia, ci în cazul celei mai largi concesiuni alături de el,

Părăsirea demonstrativă a senatului, protestul episcopatului ortodox, citit de Mitropolitul Bălan al Ardealului — cel mai fervent susținător al legii în forma primei redactări — au făcut ca neînțelegerea să se degajeze și să se transforme din platformă confesională în una politică. Pentru că de fapt nu putem în deajuns admira această ținută a înalților arhieriei ai bisericii ortodoxe, atunci când știm că în mica Românie de odinioară, pentru cazuri de atari „indiscipline“ Arhiepiscopii au cam avut să se ia pe seamă ulterior, sau făcând mea culpa, sau atunci, împărțindu-se de incomoditatea stupidă a cutărei chilii mănăstirești. — Chiar din aceste motive atunci când „neobosiți“, unii ierarhi, continuă a-și afirma și spune cu tărie punctul lor de vedere fără ca urmările, pe cari le-am arătat mai sus, să se producă suntem, îndreptățiți a crede că statul de acum înainte va căuta să-și schimbe ținuta de până aci desinteresându-se complet, de ceiace la noi pe nedreptul se numește, cearta dintre bisericile românești.

De altfel și dl. Iorga — reintors din Spania catolică — fără ca să fi inclinat prea mult într-o parte sau alta, a ținut să evidențieze, cu luminele sale de savant și nepărtinitor istoric, că da, sub cerul sfânt al României trebuie să i se facă un loc și bisericii unite, un loc care trebuie să fie de frunte și cinstit.

Se spera încă la un veto din partea unuia dintre membrii Inaltei Regențe, care în același timp este și Patriarh al Bisericii române ortodoxe. Lucrul însă nu s'a produs și legea în ultima ei redactare a fost promulgată purtând semnăturile întregului consiliu de Regență. De fapt o dureroasă decepție pentru militanții ortodoksi, cărora nu le mai rămâne de cât să-și adune și ei rândurile, să se organizeze, în vederea luptei pe care va trebui să o angajeze în

primul rând, împotriva sectelor pocăite, anabaptiste, studenți în biblie etc. apoi (ce ironie!) împotriva... statului indolent (dar corect) care în inconștiența lui a mers până acolo în cât cu redactarea regulamentului acestei legi a îndreptat pe unitul Zenobie Păclișeanu, Aiea jacte est!

(Rd.)

Reforma învățămîntului.

Corpurile legiuitoare în sesiunea dinaintea vacanței Paștelui — pe lângă importanta lege a cultelor — s'au ocupat și de reformarea și adaptarea cât mai corespunzătoare a învățămîntului secundar nouilor tendințe, nouilor constatări pe cari prin experiențe le-au făcut alții (învățămîntul în Belgia, Franța, Germania, Austria) și cari credem că ne vor prinde bine și nouă.

Ținând seamă de aceste și fără a ne aminti că pentru cine anume e făcută legea și cine în cele din urmă va suporta „greul“ acestei legiferări, am uitat că populația noastră școlară de unde anume se recrutează, din ce mediu puțin prielnic, atât ante cât și post școală pentru postura de intelectual în adevăratul înțeles al cuvîntului.

Din acest punct de vedere noua reformă își are și părțile ei bune dar și lacunele. Ne vom ocupa de ceiace e bine, pentru că sunt destui cari să spună răul.

De fapt noua lege a învățămîntului a știut, într'un moment de fericită inspirațiune, să îmbine, cele două mai importante puncte cardinale ale nevoilor de educațiune mult necesitate la noi: morala și fizicul.

Deosebita considerațiune asigurată învățămîntului religios — moral, în această epocă de criză acută a conștiințelor, la noi, va putea împiedeca lăfșirea mocirlei și în școala secundară, într'u cât putem nedăjdui că încă nu a contaminat și aci.

De altă parte educațiunea fizică serioasă, căreia Dr. Angelescu îi rezervă 4 ore pe săptămână de fiecare clasă, va putea să completeze, foarte fericit, ridicarea moralului, oprima-

rea instinctelor și fanteziilor, atât de bogate în mintea unui adolescent.

Suntem îndreptății atunci, lacunele am spus că le lăsăm în grija altora, să așteptăm bune

rezultate dela această lege. Totul este însă în funcțiune de respectarea ei, de interesul ce i-l poartă profesorii precum și de . . . conștiința acestora.

(Rd.)

Documentație.

Harta politică a Europei.

(continuare)

Tratatul de neutralitate.

Intr'adevăr pactele din Locarno trebuiau să fie normal completate prin alte pacte, asemănătoare (Estul european, Europa centrală, Balcanul, Mediterana) destinate de a delătura pericolele, susceptibile de a se ivi în zonele senzibile ale vechiului continent. Din potrivă, Puterile, membre sau nu ale Societății Națiunilor și chiar însăși Germania, au încheiat tratate de neutralitate, cari se împotrivesc țintei de pacificare urmărită de cea mai mare parte a Statelor. Tratatul raso-turc din 17 Dec. 1925 asigură celor două iscălituri, neutralitatea reciprocă în orice conflict. Tratatul germano rus din 24 Apr. 1926, cu toate că apare juridic, conform Convențului și pactelor din Locarno: el constituie totuși pentru Rusia o garanță că Germania, de față la Geneva, va ști să se interpună pentru atenuarea dacă nu pentru împiedicarea aplicării sancțiunilor îndreptate Sovietelor prin art. 16 al Convențului. Amenințarea Rusească contra Poloniei sau României riscă a se accentua atât mai mult cu cât Rusia și Litvania au încheiat un tratat de neutralitate (28 Sept. 1926) care nu vrea să țină seamă de deciziunea Puterilor, relativ la Vilna. Moscova și Angora sunt de altcunum unite fiecare la Kaboul și la Teheran, prin tratate de neutralitate (22 Aprilie și 21 August 1926) îndicții ale unei politici orientale, opusă puterilor europene. Tot așa pentru a înlătura incercuirea de care ea se crede amenințată prin Occident, Uniunea Sovietică a iscălit un tratat de neutralitate cu Persia (1 Oct. 1927). Tot odată prin o notă specială aprobată de Moscova, Teheran și a rezervat libertatea în ce privește împlinirea datorințelor

sale față de S. N. Persia și Afganistanul s'au unit încă, prin tratat de neutralitate (2 Dec. 1927) În occidentul Europei, Spania și Italia, au cedat și ele atracțiunii unui tratat de neutralitate (17 Aug. 1926) cu privire la politica lor mediterană.

Inflorirea tratatelor nu este terminată Așa pe lângă acordurile de arbitraj, care se desvoaltă tot mai mult și dintre cari cel mai important este tratatul italo-german (29 Dec. 1927), Franța favorizează purparleurile începute între Iugoslavia și Ungaria și se forțează de a menaja o înțelegere italo-iugoslavă. Rusia urmărește cu Statele baltice, Polonia și Franța, deosebit cu fiecare din aceste inchierea tratatelor de ne agresiune pe cari precedentele tratatelor sovietico-persiane și polono-afgane le-ar putea ușura. Grecia negociază paralel cu Iugoslavia și cu Italia. Anglia încearcă să rezolve problema egiptiană, încheiând o alianță cu Cairo. Franța se silește a el mina orice punct de ne-înțelegere cu Italia și proiectează cu Statele Unite a da lumii exemplul unui tratat de pace perpetuă.

Este evident că pacea depinde de situația din Balcani, în Estul european și deosebi de atitudinea Germaniei, Rusiei, Litvaniei și Turciei. Construirea rețelei polygonale a acordurilor ca e cuprind Europa occidentală și centrală va rămânea fragilă atâta timp cât un nou Locarno nu va interveni în peninsula balcanică și până când o deciziune loială și confientă nu va uni aceasta construcție în formă de evantail a cărei mâner este în Moscova.

Dacă nu, acest „război de pacte“ va conduce la un mare, nou război.

(L. Illustration. 1 Ian. 1928.)

Relațiunile normale între Roma și Bisericile din Orient.

Istoria relațiilor dintre Papalitate și Bisericile din Răsărit a fost considerată până aci îndeosebi ca aceea a conflictelor dintre ele. Și într'adevăr nu detestăm deslușirile asupra certelor dogmatice, disciplinare și liturgice pe cari ni le oferă istoria. De aci nu e de mirare dacă în momentul când studiezi această istorie îți face impresiunea unei stări de războiu continuu. S'a socotit că dela întronarea lui Constantin, al doilea conciliu dela Nicea (323—787), în timp de 464 ani, schisma a durat 203 ani. Dar acești 203 ani, sunt ani, cari au atras mai mult atențiunea istoricilor și ei au lăsat în umbră cei 261 ani, în decursul cărora, în biserică a domnit buna înțelegere. Cu toate certele necurmăte și neînțelegerile numeroase schisma nu s'a efeituit decât la 1054, cândruptura deveni — nădăjduim nu pentru multă vreme — definitivă.

Oare schisma din 1054 era inevitabilă ?

O bună voință reciprocă ar fi putut prelunge acordul relativ, ce s'adomnise până atunci.

Era oare schisma un eveniment într'o formă oarecare fatală? Aceste i-a preocupat pe polemisti celor două tabere.

Ei au așezat în primul plan cauzele per-mamente ale diverziunilor și au lăsat adesea la o parte personalitățile cu vază, cari din motive nu totdeauna religioase au dorit separațiunea și au fost agenții cei mai veritabili ai acesteia. Rarori s'a pus întrebarea dacă, cu toate cauzele reale ale conflictelor, acordul, care a durat din secolul IV-lea, până în al XI-lea când mai agreabil când mai supărăcios ar fi fost susceptibil de o prelungire prin a reciprocă bună intențiune. Chiar pe atunci în secolul XI-lea, marile certe teologice erau potolite, dogmele erau fixate și recunoscute de toate Bisericile; dacă, în loc de a reliefa ceea ce desbină și agită s'ar fi insistat asupra ceea ce unește nu s'ar fi putut oare trăi mai departe în aceeași comunitate ?

Cei cu judecată bună au crezut aceasta.

În secolul XVII-lea, Ollatius scrisese în (cartea sa teza :

„Despre acordul perpetuu între Biserica apuseană și cea răsăriteană,“ în care dovedește

că cele 2 biserici au fost unite totdeauna în aceeași credință și sunt încă și astăzi. Mai recent Msgr Duchesne, după ce a redactat tabloul schismelor cari despărțiră cele două biserici, încheie: „Aceasta autonomie n'avea în sine nimic incompatibil cu unitatea eclesastică. Autonomia africană organizată mai în vechime găsea mijlocul de-a trăi cu Sfântul Scaun.

Totul era în a se înțelege. Să nu se creadă că n'a fost astfel niciodată.

Un complex de, instituțiuni, de datine, de acomodări asigură jocul normal al relațiilor dintre Biserici.

Fapt este că în intervalele conflictelor, între Sfântul Scaun și bisericile din Orient domneau relațiuni normale și pacifice. Aceste biserici orientale își aveau locul lor rezervat în întreaga Biserică. Un complex de așezăminte, de obiceiuri, de practice și acomodări garanta jocul normal al legăturilor între Biserici. Schisma a nimicuit în mod violent această înțelegere, dar ea de fapt a existat și ar fi interesant a-i studia condițiunile existenței.

Greutatea problemei rezultă din aceea că suntem constrânși a regăsi termenii (limitele) acestei înțelegeri cu ajutorul isvoarelor cari ni deslușesc aproape exclusiv numai asupra conflictelor.

Chestiunea totuși nu este irezolvabilă.

Dacă nici unul dintre contemporani nu s'a gândit să formuleze un tablou de împreunare a legăturilor usuale între Biserici, chiar istoria certelor cari ne-au turburat aceste relațiuni ne permit să le cunoaștem într'u câtva. Putem constata unele din întocmirile cari le asigurau regularitatea.

Vedem afară de aceasta că în cea mai mare parte a chestiunilor, cari puteau diviza Bisericile, s'au propus soluții pacifice și compromise.

În sfârșit relațiunile personale între credincioșii din Orient și cei din Occident, schimburile de idei atât de frecvente înainte și chiar după schismă ne arată că între ei domnia o comuniune adevărată și că în ciuda datinelor deosebite, se simțeau membrii ai aceleiași Biserici.

II. Procedura legăturilor între Biserici,

Incepem prin a cerceta prin ce fel de

uzuri, își găsea comuniunea dintre Biserici, expersunea sa.

Prin cari intermediari erau garantate rapoartele lor? Din secolul VI-lea s'a stabilit un oare care număr de reguli precise și e ușor de-a vedea că această procedură rămase în vigoare până la schisma din secolul XI-lea.

a) *Schimbul profesiunilor de credință (Synodice) după alegerea papilor și patriarhilor.*

Imediat după alegerea lor, Papa și fie care din cei 4 patriarhi ai Constantinopolului, Alexandriei, Antiochiei și Ierusalimului schimbau profesiunile de credință redactate în „Sinodul” însuși care prezida la alegere.

Fiecare din ei transcriind articolele simbolului insistând asupra chestiunilor de gâlceavă tratate de consilii, afirma puritatea ortodoxiei sale. Aceste „Synodice” erau duse de trimiși extra ordinari aleși în cler.

În anul 590, Papa Grigorie cel Mare trimite deasemeni pe episcopul Bacauda să ducă scrisorile sale sinodice patriarhului Constantinopolului, Ioan. În același timp în 595, Ciryiac patriarhul Constantinopolului trimite la Roma pe preotul George și pe diaconul Teodor, pentru aceeași chestiune. Destinatarul scrisorii răspunse la rândul său, dovedind profesiunea de credință a corespondenților săi. Corespondența Papilor cu Patriarhii nu dovedește regularitatea acestui uz. O scrisoare a lui Grigorie cel Mare arată că nici o corespondență nu se schimba între cel ales și ceilalți patriarhi înaintea trimiterii acestor scrisori sinodice. Un călugăr din Isauria care făcuse apel la Papa se descărcă de toată acuzarea, dar Grigorie îi scrisese că el nu poate aviza pe noul patriarh despre această decizie fără a fi primit, ca de obicei, scrisoarea sa sinodică (I).

Ba încă mai mult, când, după o perioadă de schismă, acordul s'a stabilit, remiterea scrisorilor sinodice, era primul gaj de împăcare. Tot astfel în 784, imediat după alegerea sa la patriarhat, Tarasios, adresează profesia sa de credință papei Adrian. Trebuie remarcat, că chiar după cearta lui, și până în ajunul schismei din secolul XI, a persistat această datină. În 1052 Petru, les de patriarh al Antiochiei, expediază profesia sa de credință papei Leon IX-lea. Într'o scrisoare

re scrisă în 1054 Patriarhului Grado, Petru, zise că el încredințase epistoala sa unui pelerin din Ierusalim și se plângea că nu primește răspuns. Totuși acest răspuns se menționează; el e datat la 1053 și nu sosi la Antiochia decât târziu de tot Papa felicită pe Petru pentru ridicarea sa la episcopat și după ce i-a încuviințat profesia sa de credință i-o trimite pe a sa.

b) *Inscripția noilor aleși pe dipticele Canonului.*

Un patriarh nou ales, stabilindu-se și numele său, era înscris pe dipticele viilor a căror comemorare s'a făcut în canonul liturghiei. Această listă cuprindea numele Papilor și a celor patru patriarhi, a mai multor episcopi și deasemenea a prinților *contemporani*. În bisericile grecești, lectura se făcea la amvon de către un diacon. Inscripția unui patriarh pe dipticele canonului avea deci o importanță capitală, fiindcă citirea numelui său la fiecare ceremonie liturgică era dovada formală a ortodoxiei sale. Ștergerea dipticelor era împotriva simbolului schismei. Tot astfel numele papei Felix III s'a șters din diptice de către Acaciu, apoi restabilit prin succesorul său Eufemiu, care drept răsplată suprimă pe acel a lui Petru Monge, patriarhul eretic din Alexandria. Dar Felix III refuză de-a recunoaște pe Eufemie pentru că el n'a șters și numele lui Acaciu (490) în ajunul schismei din 1054, această datină era absolut în vigoare. E cert, că în prima sa epistoală către Petru de Antiochia, Mihai Cerulariu afirmă că la Constantinopol numele Papei nu figura mai mult pe diptice, în urma Conciliului Trullan (692).

Patriarhul din Antiochia nu putea să nu refuze această spusă și mărturisire afirmând că, într'o călătorie pe care-o făcu în tinerețea sa la Constantinopol, văzu cu ochii săi numele Papei înscris pe diptice.

c) *Reprezentarea diplomatică. „Apocrizarii”*

Schimbul scrisorilor sinodice și menționarea în diptice constituiau deci recunoașterea oficială a comunității între Biserici. Dar afară de aceasta ele aveau de tratat afaceri în comun și dovediau astfel nevoia de-a rămănea în raporturi permanente. Instituția apocriziarilor (apocrizari, responsales) răspundea acestei necesități. Din secolul V-lea Papa și patriarhii răsăriteni întreținla

Constantinopol agenți permanenți dar instituția nu pare fixată decât în secolul următor. Toți arhiepiscopii de o oarecare importanță trimiteau ocazional apocrizii, la curtea imperială. În secolul VI-lea e vorba de apocrizii din Tesalonic și Cartagina. Dar singuri pe cari trebuie să-i avem în considerare sunt apocrizii Romei și ai scaunelor patriarhale cari, în epoca lui Iustinian, locuiesc în capitală într'un mod permanent «Reverendissimi apocrizii qui in regia civitate degunt.»

Instituțiunea deveni ordinară după cucerirea Romei de către Belizariu în 537, și se poate da chiar o listă destul de completă a apocriziiilor romani la Constantinopol în decursul secolelor VI și VII-lea. În 602 în scrisoarea adresată împăratului Focas, Grigorie cel Mare se scuză de aceea ce noul împărat n'a găsit în palatul său «Conform unui vechi obicei» adevărat pe diaconul roman însărcinat de a reprezenta pe Papa. Se scuză de lipsa personalului disponibil și încredințat pe lângă împărat un «defensor» în această calitate. Spune pe urmă că i-a conferit diaconul, ceea ce dovedește că la această epocă sarcina de apocriziar era totdeauna exercitată de unul din diaconii Bisericii romane. Indică în același timp obiectul misiunii sale, pentru a fi «clemența imperială» la curent cu toate afacerile Italiei. Apocriziarul pontifical era dar un adevărat nunțiu asemănător celor de astăzi, ale cărui atribuțiuni priveau de odată interesele spirituale și temporale ale Romei.

Importanța acestei agenții e destul de ilustrată prin faptul că mulți dintre acei ce o exersară în secolul VI deveniră Papi, după cum urmează: Delagiu în 536, apoi dela 538 până la 545, Vigiliu 537, Grigorie cel Mare dela 578 la 586, aceștia iură înainte de a se întrona la Pontificat, apocrizii ai Sf. Scaun. Importanța și complexitatea afacerilor pe cari trebuiau să le trateze cereau dela dânsii o mare activitate și se știe că Delagiu I iul destitui pe diaconul său Sarpajiu, din pricina bătrâneții, „un apocriziar, zice Papa în epistoala sa nu trebuie să lipsească o oră din palat.“ Reședința acestor nunțiațiuni permanente era la Constantinopol, în palatul imperial de *Placidia* situat nu departe de Marelle Palat pe locul actual al bătrânului Seralu.

Acolo se găsiră birourile apocriziarului și tot acolo stăteau papii cari veneau la Constantinopol. Vigiliu a fost primit acolo cu solemnitate la sosirea sa în 547, tot așa și Constantin în 711. Acolo se găsea și o capelă privată în care patriarhul Pavel a oprit pe Apocriziiul papei Martin I-ul de a și celebra liturghia (640-653).

Pe lângă că textele destul de numeroase cari mențin la Constantinopol un apocriziar mic, se află câteodată că Papa e reprezentat de mai mulți apocrizii. Papa Martin I se plânge de Violența făcută apocriziiilor săi. Totuși se constată că legațiunea permanentă a avut un unic titular și acesta e numai în cazuri excepționale, în cazul negociațiunilor importante, completat când Papa trimite mai mulți apocrizii.

Situația juridică și puterile solilor Papii la Constantinopol.

Acești trimiși ai Papei nu primeau să vorbească proprii aminte ca o delegație a autorității apostolice, și atribuțiunile lor erau complet distinse de acelea ale legaților. Rolul lor se mărginea să supravegheze interesele Sf. Scaun și să-i adreseze rapoarte sau «răspunsuri», de unde numele de «responsales». Situația lor juridică e foarte bine definită în o novelă a lui Iustinian. Ei nu pot nici în virtutea unui mandat special al episcopului lor, să stea la judecată în numele Bisericii lor. De unde rezultă că nu cădea sub nici o urmărire judiciară, pentru afacerea episcopului lor, afară de cazul când acesta i-ar fi delegat să întreprindă o acțiune judiciară.

Drept urmare ei nu se bucură de altă imunitate diplomatică și pot fi urmăriți dacă comit fapte incorecte în timpul misiunilor. Deasemenea apocriziarul nu este un adevărat trimis și nici cu atribuții speciale nu poate să fie lozul papei într'un consiliu. Apocriziiilor patriarhilor din Răsărit erau într'o situație analoagă.

Printre funcțiunile cari li se conveniau, o novelă a lui Iustinian citează obligația lor de a transmite în cancelaria imperială cererile de audiență ale episcopilor pentru instanțele lor cari vin la Constantinopol. Aceștia trebuiesc să le prezinte scrisorile metropolitului care autorizează să facă această călătorie și indică motivele ei.

Apocriziiilor erau deci principalii interme-

diari prin cari era asigurat jocul liber al relațiilor dintre biserici.

În secolul al VII-lea cucerirea arabă desființă pe Apocriziori orientali: Papii continuară ținerea unui apocriziar la Constantinopol până la cearța pentru icoane. În 715, Mihail, „apocriziar al scaunului apostolic“ este menționat în procesul verbal al alegerii patriarhului german. Chiar după ruptura provocată de edictul iconoclastic din 726, Grigorie II, Grigorie III, Zaharie, Ștefan II, trimis în mai multe rânduri apocriziari la Constantinopol, dar aceștia nu mai exercează o nunțiatură permanentă.

Menținerea apocriziarilor în sec. X sub numele de „Syncelles“.

Fost-a vre-o dată restabilită aceasta nunțiatură? Cu începerea secolului VIII, apocriziarii nu se mai amintesc jucând vreun rol în afacerile religioase. Avem cu toate acestea o mărturie irecuzabilă care dovedește cel puțin până în sec. al X-lea că Papa și patriarhii răsăriteni n'au încetat de a avea reprezentanți oficiali la Constantinopol. În *fletorologionul* lui Filoteu, scris în 900, printre demnitarii cari sunt chemați să participe pe la ospățul imperial figurează „sincelul Romei, al Constantinopolului, sincelii patriarhilor din orient“ apoi arhiepiscopul Bulgariei. *Sincelii* despre cari e vorba sunt în mod evident succesorii vechilor apocriziari și dacă numele s'a schimbat, funcțiunea a trebuit să rămână aceiaș: rangul eminent pe care-l ocupau, le este dovada sigură. Se știe de altfel ce loc important aveau sincelii dela Constantinopol în afacerile religioase. Mulți dintre ei ajunseră în suita patriarhului. D'altă parte se poate admite că Papa după reconciliațiunea dela 889 restabili sub acest nume pe trimisul permanent, care-l reprezenta la Constantinopol. *Apocriziarii* și mai târziu *sincelii* erau în puterniciți pe lângă împărat și nu pe lângă patriarh. Dânsi erau întru câtva însărcinații afacerilor puterii spirituale pe lângă Guvernământul imperial și nu se vede ca patriarhii să fi visat vreodată să întrețină la Roma agenți de acest fel. Acțiunea lor nu contribuia de joc să asigure regularitatea relațiilor între bisericile ale căror intermediar obligat era Guvernământul imperial.

d) *Legaii și ambasadorii.*

Pe lângă acești reprezentanți, totdeauna când se prezenta vre o afacere importantă, când era vorba de-a desbata negocieri grele de a ține concilii, Papii trimiteau la Constantinopol legaii îndreptățiți cu o sumedenie de atribuții, însărcinați de a lucra în numele Scaunului Apostolic. Din partea sa împăratul trimitea de multeori la Roma înalți demnitari laici însărcinați de a-l reprezenta. Aceste schimburi de ambasade s'au urmat regulat până în secolul VI-lea și nici schism nu le-a încetat definitiv.

e) *Visite papale la Constantinopol.*

În fine, de mai multe ori și în împrejurări special grele, mulți Papi au venit la Constantinopol în persoană. În 525 papa Ioan I-ul e însărcinat de către Teodoriu cu o misiune pe lângă împăratul. În 536 Agapet este trimis deasemenea de Teodor și profită de călătoria sa pentru a se lepăda de patriarhul Antim suspectat cu opinii monofisite. În 545 din contră Iustinian silește pe Virgiliu să vie la Constantinopol pentru a regula chestiunea celor Trei capitale. Se știe ce agitațiuni s'au produs în timpul acestei șederi în Orient, care s'a prelungit până la anul 555. Marcel e persecutat de Iustinian, care-l trimise în exil, Papa terminând prin a consimți a condamna cele Trei Capitale și prin a aproba decretul consiliului al VI-lea ecumenic. În 654 acesta fu acuzat că papa Martin fu silit la Constantinopol să răspundă despre rezistența sa la „Typosul“ din Constanț și se știe că sfârșitul lui a fost ca și al unui veritabil martir. Ca răsplată când Iustinian II se împacă cu Sf. Scaun, chemă în 710 pe papa Constantin la Constantinopol și îl primi cu cele mai mari onoruri. Când la 784 Irenaeu papei Adrian să convoace un consiliu ecumenic pentru a se pune capăt ereziei iconoclastei ea îl îndeamnă să vie la Constantinopol chiar el, dar papa se mulțumi numai de-a trimite ambasadorii. Mai târziu Grigorie VII-lea visă să apuce drumul pe care-l urmaseră predecesorii săi și să meargă în persoană să pună capăt schismei, dar evenimentele nu-l permisă să-și realizeze acest proiect grandios. Astfel totalitate de datine și de întocmiri în vigoare încă până în ajunul schismei, asigurau perpetuitatea relațiilor între Roma și Bisericile din Răsărit. Grație acestei tra-

dițiuni, întreruptă adesea adevărat, dar reînviată după fiecare criză, — cea mai mare parte a chestiunilor cari puteau deveni subiecte de conflict, fură rezolvate în mod pacinic. Acest „modus vivendi“ la care s'a ajuns prin puterea voinei și pe care schisma secolului XI-lea l'a pus în discuțiune, trebuie încercat a-l reconstitui.

II. Motivele de plângere ale autorilor schismei.

Nici una dintre chestiunile controversate nu era netrănsabilă: ele au fost pretextul și nu cauza schismei.

Luptele seculare cari de multe ori au turburat acordul într Roma și Bisericele din Orient avuseseră de obiect: dogma, ierarchia, limita jurisdicțiunilor, autoritatea dogmatică și disciplinară, divergența dintre obiceiuri. Așa dar, în preajma schismei secolului XI-lea, pe fiecare dintre aceste terenuri fuseseră încercări de înțelegere și un acord era pe cale de a interveni. Nici una dintre aceste chestiuni nu era de ne rezolvit; au servit de pretexte schismei, dar nu i-au fost cauza profundă.

a) *În materie de dogmă:*

Acordul fusese realizat prin primele șase Concilii și reînviat la Nicea în anul 787.

În particular pe terenul dogmatic înțelegerea era prea ușoară fiindcă la dreptul vorbind nu a fost niciodată o deosebire fundamentală între Orient și Occident. Marile certe trinitare și cristologice ale secolului V. VI. au avut loc mai cu seamă între orientali. Papii n'au intervenit aci decât ca arbitri și pentru apărarea ortodoxiei amenințate. Acordul dogmatic se realizează prin primele 6 Concilii ecumenice și simbolul spus la Constantinopol, prelucrare a simbolului din Nicea, deveni expresia credinței comune. — Acest simbol ce pare a fi original din Ierusalim unde ar fi servit de profesiune de credință la botez, apare de la 374 în *Ancoratul* Sfintei Epifanii și poate, fu adoptat de capii Conciliului din Constantinopol în 381. — Fu admis în mod oficial de conciliul din Calcedonia în 451 și Iustinian îl inseră la începutul codului, într'un ordin adresat patriarhului în 533.

În această vreme el fu adoptat la Roma ca simbol al botezului, în locul simbolului Apostolilor, care la alminteri se reveni din seco-

lul VIII. Simbolul Constantinopolului deveni dar, expresiunea cea mai complectă a ortodoxiei, și pentru acest motiv fu introdus în liturghie. Această inovare ar fi datorită sectei „monofiziților“ Petru Fulonul, patriarhul Antiochiei (450—488) și Timoteiu, patriarhul Constantinopolului în 511, doritori ambii de a combate pe ultimi părtași ai ereziei lui Macedonius. Toate bisericile din Orient adoptară această datină și Conciliul Toledonian de la 589, se bazează pe exemplul lor pentru a prescrie recitarea simbolului la liturghie în bisericile din Spania. Dealminteri această datină se răspândi în Occident foarte anevoie.

La Roma se luă obiceiul de al recita în grecește, dar recitarea lui la liturghie deveni obligatoare numai prin o deciziune alui Benedict VIII în 1014.

Cearta pentru „Filioque“.

Ea nu periclita de loc dogma; trinitară și Papii dădeau dovadă de mare toleranță în această chestiune.

Prin urmare se poate spune, că această profesiune de credință unia Orientul cu Apusul.

Acordul dogmatic realizat prin primele concilii fusese reînviat la Nicea în 787. Fără îndoială doctrina icoanelor care avu mai multă trecere la acest conciliu, dădu în Apus peste mulți contrarienți, dar polemica, care eclată la acest subiect, la începutul secolului al IX lea, nu a atins bazele dogmei. Din altă parte se ivi pericolul. În momentul când simbolul dela Constantinopol, cântat și recitat în toate bisericile creștinătății, părea a fi semnul de unire a ortodoxiei, se născu cearta pentru «Filioque» și începură controverse dogmatice între Greci și Latini. Această chestiune însemnată nu e o simplă sfătoșenie de cuvinte ci după cum s'a arătat ea descopere în realitate două concepțiuni puțin deosebite despre legăturile între persoanele Sfintei Treimi.

La drept vorbind nici una din soluțiunile cele două nu primejduia însăși dogma trinitară. Acesta a fost fără îndoială motivul pentru care Papii se dezinteresară multă vreme de chestiune și se năzuiră a o împedea de-a deveni o cauză de ceartă. Este necesar de-a reaminti pe scurt faptele.

Dubla purcedere a Sf. Spirit admisă de

către Sf. Ambroziu și Sf. Augustin fu recunoscută la Conciliul din Toledo din 447, și nu dădu naștere nici unei certe înainte de începutul veacului IX-lea. În 806, călugării latin de pe muntele Olivilor fură acuzați de erezie, de călugării greci (din Sf. Sabas, pentru adăugirea „Filiului” în simbol). Ei apelară la Papa, adevărind că cântau simbolul precum l’au auzit cântându-se la Aix la Chapelle de către clericii capelei imperiale. Conciliul de la Aix la Chapelle le dădu dreptate, dar Papa refuză introducerea inovațiunii la Roma, deasemenea lăsând la oparte și chestiunea.

Deci nu era cu neputință împăcarea până la 867, când Foșiu, decis pentru schismă, prezentă în scrisoarea sa episcopilor din Orient, adouărea lui „Filloque” că a gravă erezie și bază pe aceasta chestiune centrul atacurilor sale împotriva Latinilor. *Cărții sale despre purcederea Sf. Spirit* îi răspunseră în Apus cărți analoage. Și de aci începu atunci polemica iritantă și sterilă ce trebuia să se petreacă în acelaș cerc până în secolul XV-lea. Și cu toate acestea Papii erau dispuși totdeauna pentru împăcare, precum rezultă dintr’un fapt semnificativ. În 879 Metodi, apostolul Slavilor, fu acuzat de către episcopii nemți că nu cântă simbolul conform textului adaptat de Biserică. Chemat la Roma, Metodi, vedea că el cântă crezul cum se cântă la Roma, adică fără „Filloque.” În scrisoarea prințului slav Svatopluk (Iunie 880) papa Ioan VIII-lea recunoștea că Metodi cântă simbolul conform credinței bisericii romane. Se poate merge chiar și mai departe și a arăta că în ajunul schismei din veacul al XI-lea Papii nu s’au despărțit încă de aceasta. Știm că în 1052 Patriarhul Antiochiei trimise lui Leon IX-lea profesivitatea sa de credință. În epistola sa din 1053 Papa îl aprobă și-i expediază pe a sa, în care el mărturisește dubla purcedere a Sf. Spirit. Totuș nu e destul de cert, că Petru din Antiochia, care în urmă a mărturisit groaza s’a pentru Filloque, să fi făcut astfel. Și totuși Papa aprobă în întregime „sinodiconul” său și nu-i găsește nimic inconvenabil. De altminteri e remarcabil că această chestiune, care ținuse un loc atât de important în polemica lui Foșiu, a fost de-abia atinsă și reamintită întrucâtva pentru memorie

în aceea a lui Mihail Cerularul în 1054.

Nici scrisoarea lui Leon Achrida către episcopul din Trani, nici prima carte alui Nicetas Pectoratus, nici scrisoarea lui din Antiochia către patriarhul din Grado, nici ale lui Mihail Cerulariu către Petru din Antiochia nici răspunsurile lui Humbert către Nicetas, nici scrisoarea în care Leon IX-lea enumără toate ereziile Grecilor nu fac nici cea mai mică aluzie despre aceasta.

Chestiunea î-mi pare a fi fost chiar discutată în timpul cât au stat ambasadorii la Constantinopol. De altminteri un fapt arată cum Grecii, cu toată forma intransigentă a protestărilor lor, erau gata de a se înțelege cu Latinii. Într’un volum pe care Mihail Pselos îl scrisese pentru educațiunea viitorului împărat Mihail Ducas, el începe printr’o expunere a credinței și afirmă că Spiritul Sfânt purcede dela Tatăl singur. Iată deci dacă s’ar fi găsit, un mijloc de înțelegere puteam încheia că în veacul XI-lea nici o deosebire dogmatică cu caracter grav nu despărția pe Latini de Greci.

b) *În materie de ierarhie.*

Întâietatea de onoare a Pontificelui român nici odată nu a fost pusă în chestiune.

În ce măsură puteau bisericile din Răsărit să-și împace autonomia lor cu autoritatea romană? Acesta fu veritabilul fond al desbaterii, aceasta fu pricina dezbinării. Se poate pune întrebarea dacă și în acest domeniu era inevitabilă schisma și dacă eforturile n’au fost făcute pentru un acord? Se poate observa întâi de toate, că atât înainte cât și chiar după schisma din 1054, întâietatea de onoare a scaunului Sf. Petru n’a încetat de a fi recunoscută de Greci. Dovezi despre aceasta sunt de prisos. E de ajuns de a aminti că ierarhia eclesiastică a fost consacrată oficial prin legile lui Iustinian.

Novela 131 decide, după hotărârea conciliilor «că Prea sfântul Papă al vechei Rome este cel dintâi dintre toți preoții, că prea fericitul arhiepiscop al Constantinopolului, ocupă rangul al doilea după Sf. Scaun apostolic al străvechei Rome.»

Nu se constată, că această lege de Stat să fi fost vreodată desființată, chiar după schismă. Alte novele înșirară patriarhii în ordinea următoare: Roma, Alexandria, Antiochia, Ieru-

salimul. Tot astfel e în toate notările episcopale, în cărțile de geografie eclesiastică compuse de Greci în diferite vremuri. De altă parte după ce au resistat multă vreme, Papii sfârșiseră prin a recunoaște ierarchia celor cinci patriarhi, deși afirmând precăderea lor. Lupta nu se făcea mai mult decât asupra titlului de „ecumenic,” pe care și-l însuși patriarhul din Constantinopol în veacul VI-lea.

Asupra acestui punct papalitatea se arăta ireductibilă și refuză de asemenea de a recunoaște scaunului din Constantinopol dublă certificație de „apostolic” și de „universal.” Că totuși a fost la Roma o parte dispusă pentru conciliare, o dovedesc curioasele observări ale lui Anastasiu, Bibliotecarul, în prefața sa, la actele conciliului al VIII-lea ecumenic. El afirmă că, fiind la Constantinopol și discutând cu câțiva Greci despre subiectul titlului tăgăduit, prinse de la dânsii că în gândirea lor vorba „ecumenic” nu înseamnă „universal” ci simplu «general» indicând o autoritate peste o parte a lu-

mii locuită de creștini. Întăietatea pontificală s'a afirmat în conciliile ecumenice a căror prezenți erau ambasadorii romani chiar când era de față regele. Afară de aceasta ei subscriu mai întâi actele Conciliului.

La sfârșitul veacului al IX-lea, când s'a tocmnit *Flotorologionul* lui Filoteu vedem că în ierarchia imperială „sincelul” Romei vine înainte de cei din Constantinopol și patriarhii răsăriteni. Aceeaș scriere constată că „solii Romei, dacă sunt episcopi, au precădere asupra episcopilor bisericii noastre.” Aduge că în 886 vlădica Nicolae și cardinalul Ioan trimiși pentru a restabili unitatea bisericii, luară loc înaintea ordului *magistrilor*, adică prima clasă a demitarilor bizantini. Se poate spune că cu toate intențiunile câtorvatriarhi și a încercărilor lor pentru a și câștiga recunoașterea unei puteri egale cu a papei dela Roma, niciodată întăietatea de onoare a papei nu fu pusă serios în chestiune.

(Va urma)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Efemeride.

(16 Martie — 18 Aprilie)

16 Martie. *Norvegia*. La Oslo s'a sărbătorit cu mare fast centenarul lui Ibsen.

Egipt. Criza anglo-egipteană erupe, amenințând cu ruperea relațiilor.

17 Martie. *România*. La Oradea a fost descoperit un mare complot comunist.

Ziarul Cuvântul a fost suspendat pe 8 zile.

18 Martie. *România*. Mari demonstrații în țară contra legii cultelor, din partea unișilor.

Franța. Msg. Baudrillart conferențează la Notre-Dame cu mare succes.

19 Martie. *România*. Studențimea într'un mare congres protestează contra hotărâri Ligii Naț. referitoare la optanți.

20 Martie. *România*. La București s'a ținut marea adunare de resturnare a guvernului, a part. naț. țăr. participând 100.000 oameni.

22 Martie. *România*. Mare congres al unișilor la Cluj.

Mexico. Cutremure de pământ, cauzând mari pagube.

25 Martie. *România*. Regina Maria pleacă pentru insula Cypru și Ierusalim.

Portugalia. A fost ales ca Dictator gen. Carmona.

27 Martie. *România*. Iorga se reîntoarce din Portugalia.

Italia. Violent cutremur de pământ în regiunea Udine.

Franța. S'a încheiat acordul franco-român asupra datoriilor de război.

31. Martie. *România*. Prelații ortodocși părăsesc demonstrativ senatul protestând contra legii cultelor.

Vaticanul. Papa a primit în audiență pe gen. Nobile care va pleca în explorare la polul Nord.

8 Aprilie. *România*. În toată țara se serbează „ziua aviației.”

12. Aprilie. *Italia*. Atentat la Milano contra regelui și alui Mussolini.

14. Aprilie. *România* Mare cutremur de pământ, *Franța*. Aviatorii Costes și Le Briex se reîntorc din înconjurul pământului.

15 Aprilie. *România*. Regele se cuminecă pentru prima oară.

America. Avionul „Bremen” a sosit din Germania traversând oceanul.

Italia. Dirigiabilul „Italia” a plecat pentru polul Nord.

17 Aprilie *Vaticanul* Zaleski e primit în audiență de către Papa.

19 Aprilie *România*. Regina Maria se reîntoarce din calatorie de pe insula Cypru.

OBSERVATORUL

APARE LUNAR.

Redacția și Administrația
în Beiuș str. Pavel No. 6.

Manuscrisele nu se retrimite.
Abonamentele se achită, an-
ticipat, cel puțin pe jum. an.

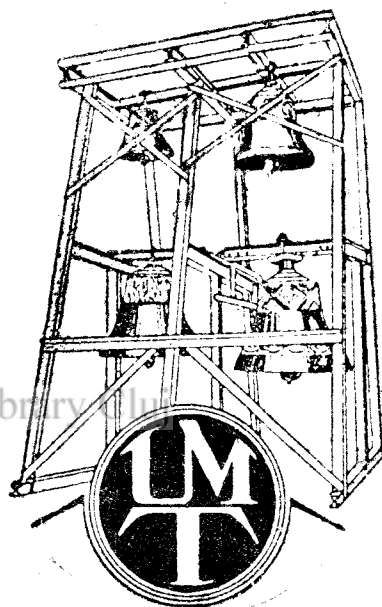
UZINELE METALURGICE

Timișoara, IV. Str. A. Mureșan 3.
Telefon 23—42

Din cauza modificării prăvă-
liei, vindem pe lângă cele mai re-
duse prețuri:

Stofe pentru dame și domni,
deleniuri, popleuri, zefire, grena-
dine, ciorapi, albituri gata, crava-
te, costume pentru bărbați și bă-
ieți, precum și alte articole din
această branșă.

BELÉNYESI ȘI MORSCHL
— BEIUȘ. —

CLOPOTE din material de prima calitate
scaune de fer, armonie și acord perfect.
Rugăm cereți oferte, inform. detaliate gratuit.

Institut N. D. de Sion

111 str. Domnească

GALAȚI.

Biblioteca Intelectualului.

- Educația voinței — — — — — *Iules Payot (trad. N. Pandela edit. Socec.)*
Altă creștere — — — — — *I. Mehedinți (edit. Socec.)*
Hipnotism și spiritism — — — — — *Dr. V. Suciu (Blaj.)*
Apărarea creșt. pri unirea bisericilor — *Franco (trad. Bujor. edit. Gherla.)*
Raportul dintre religie, știință și societ. — *Dr. V. Suciu (Blaj.)*
Istoria bisericii universale creștine — *I. Georgescu (Blaj.)*
Creștinismul și studiul naturii — — — *Bettex (Pavel Suru Buc.)*
Perspective sociale și culturale — — — *Gh. Cristescu (Bibl. Semănătorul.)*
Cele patru patimi și leacurile lor — *I. Paulescu.*
Idei noi despre copii — — — — — *A. Binel (trad. Marinescu-Steinberg. Buc.)*